

ZÁPADOČESKÁ UNIVERZITA V PLZNI

Fakulta právnická

Ondřej Nikl

OBČANSKÁ PARTICIPACE NA SPRÁVĚ MĚSTA

BAKALÁŘSKÁ PRÁCE

2024

Vedoucí práce: JUDr. Tomáš Louda, CSc.
Katedra: Veřejné správy
Obor: Právní specializace

ZÁPADOČESKÁ UNIVERZITA V PLZNI

Fakulta právnická

Akademický rok: 2023/2024

ZADÁNÍ BAKALÁŘSKÉ PRÁCE

(projektu, uměleckého díla, uměleckého výkonu)

Jméno a příjmení: **Ondřej NIKL**
Osobní číslo: **R21B0116P**
Studijní program: **B0421A220009 Právní specializace**
Téma práce: **Občanská participace na správě města**
Zadávací katedra: **Katedra veřejné správy**

Zásady pro vypracování

1. Úvod
2. Základní terminologie spojená s participací občanů
3. Ústavní a zákonná úprava participace
4. Občanská participace na správě města
5. Politický aktivismus
6. Závěr

Rozsah bakalářské práce:
Rozsah grafických prací:
Forma zpracování bakalářské práce: **tištěná**

Seznam doporučené literatury:

viz zvláštní seznam

Vedoucí bakalářské práce: **JUDr. Tomáš Louda, CSc.**
Katedra veřejné správy

Datum zadání bakalářské práce: **31. března 2023**
Termín odevzdání bakalářské práce: **31. března 2024**

JUDr. et PhDr. Stanislav Balík, Ph.D.
děkan

JUDr. Tomáš Louda, CSc.
vedoucí katedry

V Plzni dne 7. února 2024

Prohlášení

Čestně prohlašuji, že jsem svou bakalářskou práci na téma „Občanská participace na správě města“ vypracoval samostatně a využil jsem pouze prameny řádně uvedené v seznamu použitých zdrojů způsobem pro vědeckou práci obvyklým.

V Plzni, dne 15. 3. 2024

Ondřej Nikl

Poděkování

Tímto bych rád poděkoval svému vedoucímu, JUDr. Tomáši Loudovi, CSc., za rady, podnětné návrhy a důležité připomínky při vedení této bakalářské práce.

Obsah

Úvod.....	1
1 Vymezení terminologie.....	2
1.1 Občanství.....	2
1.1.2 Dnešní podoba občanství v ČR.....	3
1.2 Samospráva.....	3
1.2.1 Územní samospráva.....	4
1.3 Obec.....	4
1.3.1 Orgány obce.....	5
1.3.1.1 Zastupitelstvo obce.....	5
1.3.1.2 Starosta.....	6
1.3.1.3 Rada obce.....	6
1.3.1.4 Zvláštní orgány obce.....	7
1.3.2 Působnost a pravomoci orgánů obcí.....	7
1.3.2.1 Samostatná působnost.....	7
1.3.2.2 Přenesená působnost.....	8
1.4 Participace.....	8
2 Ústavní a zákonná úprava participace.....	10
2.1 Zákon č. 1/1993 Sb., Ústava ČR.....	10
2.2 Usnesení č. 2/1993 Sb., o vyhlášení Listiny základních práv a svobod jako součásti ústavního pořádku České republiky.....	11
2.3 Zákon č. 106/1999 Sb., o svobodném přístupu k informacím.....	11
2.4 Zákon č. 128/2000 Sb., o obcích (obecní nařízení).....	12
2.5 Zákon č. 491/2001 Sb., o volbách do zastupitelstev obcí a o změně některých zákonů.....	12
3 Participace občanů na správě města.....	14
3.1 Participace občanů – aktivní volební právo.....	16
3.1.1 Volební účast.....	17
3.1.2 Charakteristika a průběh voleb.....	19
3.2 Participace občanů – referendum.....	19
3.2.1 Zákonná podoba referend.....	21
3.2.2 Místní referenda o výstavbě hlubinných úložišť vyhořelého paliva.....	21
3.3 Participace občanů – stavební řízení a EIA.....	23
3.3.1 Námitky ve stavebním řízení.....	24
3.3.2 EIA.....	24
3.4 Participace občanů – právo petiční.....	26

3.5	Participace občanů – právo shromažďovací a sdružovací	27
3.5.1	Shromažďovací právo	27
3.5.2	Sdružovací právo.....	30
3.6	Participace občanů – pasivní volební právo	31
3.6.1	Reprezentace občanů jako občanská participace	31
3.6.2	Politické strany a nestraníci	31
3.6.3	Zákonná podoba pasivního volebního práva	33
3.6.4	Jednací řád zastupitelstva obce	36
4	Politický aktivismus	38
4.1	Účast v organizaci jako projev politického aktivismu	39
4.2	Mody aktivismu, jejich zdroje a politické příležitosti	40
4.2.1	“Starý” participační aktivismus	40
4.2.2	“Nový” transakční aktivismus	41
4.2.3	“Nový” radikální aktivismus	41
4.2.4	Občanská sebeorganizace.....	42
4.2.5	Příležitosti a zdroje	42
4.3	Možné motivace občanů k zapojení do participace	43
4.4	Zhodnocení politického aktivismu a občanské participace	45
	Závěr.....	46
	Resumé	47
	Seznam použitých zdrojů a citací.....	49
	Literatura	49
	Právní předpisy	50
	Elektronické zdroje	51

Úvod

Téma této práce je širokým a dodnes diskutovaným pojmem z oboru veřejné správy, jedná se o jakýsi základní kámen, se kterým spolupracuje a na kterém funguje jakákoliv správa obcí i státu. Bakalářská práce se zabývá problematikou občanské participace, tj. tím, jakými způsoby se občané obcí mohou angažovat a podílet na každodenním životě uvnitř obce, jak mohou přispět ke změně a zlepšení věcí veřejných či pouze jakými způsoby může občan uplatňovat svá občanská a politická práva.

Český právní řád umožňuje tuto svobodu v participačních projevech občanů v základních ústavních zákonech. Právo na participaci, podílení se na fungování a správě státních i samosprávných záležitostí, je často vysvětlováno jako politická účast a politický aktivismus, jelikož jsou to pojmy mnohdy úzce spojené.

K problematice občanské participace na správě města a obcí obecně existuje mnoho empirických výzkumů, prací a dotazníků, které zkoumají vývoj a občanskou aktivitu v jednotlivých městech a obvodech, téměř každá se opírá o důležitý předpoklad občanské participace. Zdroje informací této práce se primárně neopírají o empirické dotazování, nýbrž o teoretickou a tištěnou literaturu, platné znění zákonných předpisů a články zabývající se touto problematikou.

Práce, jejímž cílem je především vymežit, popsat a zhodnotit různé formy občanské participace na správě měst a obcí, se tak v určité posloupnosti dělí vedle úvodní kapitoly o terminologii na tři hlavní témata, která popisují samotné participační modely a postupy, základní zákonnou a ústavní úpravu těchto postupů a pojem politický aktivismus, který je úzce spjat s tématem občanské participace. Závěrem bude téma práce čtenáři shrnuto a práce tak zakončena.

1 Vymezení terminologie

Pro potřeby této práce budou nejdříve přiblíženy základní pojmy úzce související s problematikou občanské participace.

1.1 Občanství

Smyslem dnešní formy občanství a občanské společnosti obecně je především zajištění určité protiváhy proti státní moci, občanská společnost by dnes v první řadě měla být zárukou nezávislosti a decentralizace veřejné moci. Občanství ve vztahu ke státu pak funguje na třech základních pilířích, jsou to funkce legitimizační, kdy právě občané disponující politickou mocí jsou přímo zvoleni k jejímu užívání ve smyslu nemožnosti samovolného uzmutí této moci, dále funkce integrační a participační s cílem efektivnějšího zapojování občanů do veřejných funkcí a řízení věcí veřejných jimi samými.¹ Tyto základní předpoklady občanské společnosti jsou i základem pro participaci a jejímu všeobecnému porozumění.

1.1.1 Historická forma občanství a občanské participace na území ČR

Pojem česká společnost zasahuje daleko do české i mezinárodní historie, ale první česká občanská společnost, jak je známa v dnešní podobě, je ve větší míře zaznamenávána samozřejmě ještě před vznikem první Československé republiky v roce 1918, za Rakouska-Uherska, kdy sílící tendence po osamostatnění vyvolaly také pocit sílící sounáležitosti českých občanů.

Za největší rozkvět české občanské společnosti lze označit druhou polovinu 19. století, kdy po vzoru anglických a francouzských společností vznikají jakési české stolní společnosti, ve kterých se scházely soukromé osoby všech socioekonomických odvětví za účelem zájmů a rozhovorů o veřejném dění.² Postupem času vnější i vnitřní faktory, kde vnitřní faktory zahrnují především kulturní a socioekonomické charakteristiky společnosti, utvářely podmínky pro formování českého národa po celém území českých zemí. Tendence pro vyšší intenzitu přiznání českého společného národa probíhalo ale na územích českého státu různě.

¹ MÜLLER, Karel – Češi a občanská společnost: pojem, problémy, východiska; str. 215, 2. vydání, TRITON s.r.o., Praha 2003, edice Filosofická setkávání, sv. 2, ISBN 80-7254-387-3

² tamtéž, str. 114

Ze současného pohledu je česká společnost spíše více homogenní, než tomu bylo po vzniku Československa po roce 1918, kde bylo podstatně větší procento národnostních menšin, přednostně pak německých.³

1.1.2 Dnešní podoba občanství v ČR

Občanství v obyčejném slova smyslu lze chápat za určitých podmínek jako vztah člověka ke státu, kde je tento vztah upraven a charakterizován behaviorálními i normativní aspekty. Mezi tyto aspekty patří zaprvé nejenom jakási forma poslušnosti vůči systému a dodržování pravidel chování, ale zadruhé i jistý zájem o politiku a možnost se v ní angažovat.⁴ V českém právním řádu je občanství v zákoně č. 89/2012 Sb., občanském zákoníku, upraveno pouze nepřímo, občanovi jako fyzické osobě se zde přiznávají základní vrozená práva a právní osobnost. Zmíněný pojem občanství je ale primárně upraven zákonem č. 186/2013 Sb., o státním občanství České republiky, převážně v souvislosti s jeho nabýváním a pozbyváním. Občanství se podle toho zákona nabývá podle § 3, konkrétně narozením, určením otcovství, osvojením, nalezením na území ČR, udělením, prohlášením nebo v souvislosti se svěřením do ústavní, pěstounské či jiné formy náhradní péče.⁵

1.2 Samospráva

Obecný pojem samospráva představuje určitou vlastní správu nad něčím, doslova spojení sousloví “samo spravovat”, což opravňuje určitou skupinu občanů či společenství občanů se stejnými zájmy či právy a povinnostmi řídit a rozhodovat ve svých vlastních záležitostech. Nejvíce skloňovanými pojmy samosprávy jsou zejména samospráva zájmová⁶ a územní, přičemž s přihlédnutím k tématu této práce bude více přiblížena pouze samospráva územní.

³ tamtéž, str. 104 a 202

⁴ LINEK, Lukáš, CÍSAŘ, Ondřej, PETRÚŠEK, Ivan, VRÁBLÍKOVÁ, Kateřina – Občanství a politická participace v České republice; str. 82, 1. vydání, sociologické nakladatelství SLON, Praha 2017, koedice s AV ČR, v.v.i, ISBN 978-80-7419-262-3

⁵ Zákon č. 186/2013 Sb., o státním občanství České republiky, aktuální znění 1.2.2022, zakonyprolidi.cz, AION CS, s.r.o. 2010–2024, § 1-3, citace (13-3-24), dostupné ze zdroje uvedeném v seznamu zdrojů

⁶ Zájmová a profesní samospráva sdružuje osoby společných zájmů a povolání do celků, kterých se poté členové stanou součástí se všemi výhodami, právy a povinnostmi. Příkladem profesní samosprávy je Česká lékařská komora nebo Česká advokátní komora, příkladem zájmové pak kupříkladu různé sportovní spolky

1.2.1 Územní samospráva

V rámci územní samosprávy je možnost občanů a společenství řídit a rozhodovat o vlastních záležitostech uložena pouze v rozsahu určitého území, typicky se jedná o samosprávné celky, kterými jsou obce a kraje.

Funkce veřejné správy tu za občany vykonávají jejich samosprávné volené orgány, které jsou ale při řízení a rozhodování i o vlastních záležitostech a věcech tak nuceni jednat v souladu s veškerými právními předpisy státu. Stát pak také může tyto samosprávné orgány, a především jejich činnost a rozhodnutí, kontrolovat, ale pouze ve smyslu dozoru nad dodržováním zákonnosti a právních předpisů.⁷ V takovém případě má stát povinnosti proti samosprávným orgánům nejednajícím dle zákona zakročit a zjednat opravu, to však pouze způsobem stanoveným zákonem.

Mezi pravomoci samosprávných celků je krom vydávání vlastních obecně závazných vyhlášek v rámci vlastní zákonodárné autonomie také možnost vydávání tzv. nařízení, což je důsledkem druhé možnosti zásahu státu do samosprávných celků, a to ve smyslu přenesené působnosti (viz další podkapitola [1.3 Obec](#)).

Samosprávu upravují zejména ústavní zákony, například Ústava ČR má samosprávu upravenou v hlavě I., čl. 8, dále hlava VII., články 99 až 105. Samospráva je dále upravena i v jednotlivých zákonech o samosprávných celcích, tedy zákonu č. 128/2000 Sb., o obcích a č. 129/2000 Sb., o krajích, které samosprávu pro své potřeby definují v prvních paragrafech a pracují s ní napříč celým předpisem.

1.3 Obec

Obec je základní jednotkou veřejné správy a územně samosprávným celkem občanů, který je spravován svým voleným zastupitelstvem. Obec jako menší samosprávný celek je vždy součástí vyššího samosprávného celku.⁸ Území

⁷ SYTOVÁTKOVÁ, Jaroslava – **Úvod do problematiky veřejné správy**; kapitola 1.2, odst. 2-5, [online] Technická univerzita v Liberci, <https://turbo.cdv.tul.cz/>, citace (28-12-23), dostupné z odkazu uvedeném v seznamu použitých zdrojů

⁸ Zákon č. 1/1993 Sb., Ústava České republiky, čl. 100, odst. 1-2; čl. 101, odst. 1-2, Správní právo – soubor zákonů, vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, s.r.o., Plzeň 2022, ISBN 978-80-7380-896-9

celého státu je pak složeno z území jednotlivých obcí.⁹ Každá obec schvaluje a řídí svůj vlastní rozpočet a normotvornou iniciativu jako součást samosprávy.

Přestože je však obec výhradně samosprávnou jednotkou, je obyčejným a předpokládaným jevem určitá část delegace státní moci na menší úrovně za účelem subsidiarity.¹⁰ V tomto smyslu vzniklo označení tří stupňů obcí podle jejich pravomocí přenesené působnosti na úřady samosprávných celků. Ve vztahu obcí platí, že obce nižšího stupně jsou ve správním obvodu obce vyššího stupně, kde obce III. stupně jsou většinou větší města spravující správní obvod úřady s rozšířenou působností. Tato města mohou např. vydávat osobní a cestovní doklady, vyplácet sociální dávky či vést registr motorových vozidel. Obce II. stupně zajišťují přenesenou působnost pomocí pověřeného obecního úřadu, do kompetencí obcí II. stupně může být zařazen např. stavební úřad nebo matriční úřad.¹¹

1.3.1 Orgány obce

Čl. 101 Ústavy ČR říká, že obec je samostatně spravována zastupitelstvem. To dělá zastupitelstvo základním orgánem obce. Mezi ostatní orgány, které definuje a rozlišuje zákon o obcích (128/2000 Sb.) patří rada obce, starosta, obecní úřad a jeho tajemník, a zvláštní orgány obce, kterými mohou být výbory a komise a vykonávají přenesenou působnost obce.¹²

1.3.1.1 Zastupitelstvo obce

Zastupitelstvo se skládá ze zastupitelů, kteří se jimi stali na základě výsledků komunálních voleb a získali tak mandát. Schází se dle potřeby, nejméně však jednou za tři měsíce. Volební období zastupitelů je čtyři roky. Zákon o obcích, č. 128/2000 Sb., konkrétně § 68, stanovuje počet volených zastupitelů na základě počtu obyvatel obce, přičemž nejvíce může obec mít 55 zastupitelů a nejméně 5. Zastupitelstvo je schopné se usnášet, je-li přítomna nadpoloviční

⁹ Nestanoví-li zvláštní zákon jinak, například u vojenských újezdů

¹⁰ Zásada subsidiarity spočívá v umožňování činnosti veřejné správy územně na takovém stupni správy, aby to bylo "co nejbližší občanům", ale zároveň stále ekonomicky a logisticky výhodné. Zásah vyššího stupně veřejné správy je zde pouze v případech, kdy si to povaha věci vyžaduje.

¹¹ SYTOVÁTKOVÁ, Jaroslava – Úvod do problematiky veřejné správy; kapitola 2.2 [online], citace (29-12-23), Technická univerzita v Liberci, <https://turbo.cdv.tul.cz/>, dostupné ze zdroje uvedeném v seznamu použitých zdrojů

¹² BALÍK, Stanislav – Komunální politika: obce, aktéři a cíle místní politiky; str. 67, odst. 1, 1. vydání, Grada Publishing, a.s., Praha 2009, ISBN 978-80-247-2908-4

většina všech zastupitelů.¹³ Volená funkce zastupitele je funkcí veřejnou, zastupitel vykonává tuto funkci podle svého svědomí bez vázání se k jakýmkoli příkazům či subjektům. Mezi základní práva zastupitele patří právo na informace, které si může vyžádat od fyzických a právnických osob, právo iniciativy, jímž může předkládat obecním orgánům návrhy, právo interpelace, kterým může vznášet dotazy, připomínky na orgány obce a její členy, přičemž do 30 dnů musí dostat písemnou odpověď. Jako povinnosti zastupitele se především zamýšlí aktivní účast na jednáních a poradách obecních orgánů a snaha ctít funkci zastupitele čestným a bezúhonným jednáním.¹⁴

1.3.1.2 Starosta

Funkce starosty (a místostarosty) je volena z řad zvolených zastupitelů. Je zároveň z orgánu obce nejviditelnější, zastupuje tak obec navenek a je členem rady obce, jejíž jednání spolu s jednáním zastupitelstva řídí. Ačkoliv má však starosta zastupovat obce navenek, nemá narozdíl od zastupitelstva a rady obce moc pravomocí.¹⁵ Jeho základní pravomoci definuje § 103, odst. 4 zákona č. 128/2000 Sb., o obcích.

1.3.1.3 Rada obce

V samostatné působnosti působí rada obce jako výkonný orgán, za svou činnost je odpovědná zastupitelstvu. Rada obce se vůbec nezřizuje v obcích, kde se volí méně než 15 zastupitelů, pravomoci rady přebírá v tomto případě starosta. Radu obce tvoří starosta, místostarosta a další radní, kteří jsou zvoleni z řad zastupitelů, přičemž se při počtu radních opět zohledňuje velikost obce. Stejně jako zastupitelstvo se rada obce schází dle potřeby a pro její usnášení schopnost je potřeba alespoň nadpoloviční většina všech jejích členů.¹⁶ Pravomoci rady obce upravuje především § 102, odst. 2 zákona o obcích.

¹³ Zákon č. 128/2000 Sb., o obcích (obecní zřízení), str. 176, §68 + str. 184, §92 (3); Správní právo – soubor zákonů, vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, s.r.o., Plzeň 2022, ISBN 978-80-7380-896-9

¹⁴ BALÍK, Stanislav – Komunální politika: obce, aktéři a cíle místní politiky; str. 67-68, 1. vydání, Grada Publishing, a.s., Praha 2009, ISBN 978-80-247-2908-4

¹⁵ tamtéž, str. 74-76

¹⁶ Zákon č. 128/2000 Sb., o obcích (obecní zřízení), § 99-101, str. 185; Správní právo – soubor zákonů, vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, s.r.o., Plzeň 2022, ISBN 978-80-7380-896-9

1.3.1.4 Zvláštní orgány obce

Zastupitelstvo má povinnost zřídit kontrolní a finanční výbor, jakož může zřídit i výbory jiné (např. výbor pro národnostní menšinu, osadní výbor aj.). Počet členů musí být lichý. Výbor odpovídá zastupitelstvu, kde zároveň výbor plní úkoly zastupitelstvem zadané. Kontrolní výbor především kontroluje plnění usnesení zastupitelstva a rady obce a dodržování právních předpisů obecním úřadem a dalšími výbory. Finanční výbor provádí hlavně kontrolu hospodaření s majetkem a finančními prostředky obce.

Komise je poradní orgán zřízený radou obce, v rámci přenesené působnosti je taktéž výkonným orgánem. Ze své činnosti je odpovědná radě obce, ve věcech výkonu přenesené působnosti na svěřeném úseku je ale odpovědná starostovi.^{17,18}

1.3.2 Působnost a pravomoci orgánů obcí

Obec má v rámci vlastní i přenesené působnosti vlastní pravomoci, kterými nejen řídí správu a hospodaření, ale také ovlivňují práva a povinnosti všech subjektů na vlastním území působnosti. Orgánům obce jsou vymezeny pravomoci a působnost vedle dalších primárních ústavních zákonů hlouběji v zákoně o obcích (č. 128/2000 Sb.).

1.3.2.1 Samostatná působnost

Samostatné pravomoci zastupitelstva upravují především § 84-85, konkrétně jde například o následující záležitosti: schvalování programu a obecního rozpočtu obce, zřizování fondů, příspěvkových organizací a výborů, rozhodování o založení právnických osob, navrhování změny katastrálního území či hranic obce, nebo vyhrazení jiných pravomocí v samostatné působnosti, pokud tyto pravomoci neobstarává rada obce. K uplatnění a provedení určité pravomoci v samostatné působnosti rozhoduje především zastupitelstvo svým usnesením, pro které musí hlasovat nadpoloviční většina všech jeho členů.¹⁹ V samostatné působnosti orgány obce jednájí v zájmu vlastní autonomie k zajištění samosprávných úkonů.

¹⁷ Zákon č. 128/2000 Sb., o obcích (obecní zřízení), § 117-120 + § 122, Správní právo – soubor zákonů, vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, s.r.o., Plzeň 2022, ISBN 978-80-7380-896-9

¹⁸ BALÍK, Stanislav – Komunální politika: obce, aktéři a cíle místní politiky; str. 78-79, 1. vydání, Grada Publishing, a.s., Praha 2009, ISBN 978-80-247-2908-4

¹⁹ Zákon č. 128/2000 Sb., o obcích (obecní zřízení), Správní právo – soubor zákonů, §84-87; str. 182-183; vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, s.r.o., Plzeň 2022, ISBN 978-80-7380-896-9

1.3.2.2 Přenesená působnost

V působnosti přenesené vykonávají orgány, především rada obce, úkony svěřené státní mocí, jejími orgány a úřady. Samosprávné celky tyto úkony vykonávají pomocí pověřených úřadů, jímž tímto propůjčuje výsadu spravovat záležitosti ve jménu státu, avšak v omezeném režimu. V rámci orgánů obcí je nejdůležitějším aktem přenesené působnosti tzv. nařízení. Základním pramenem pro vydávání nařízení je čl. 105 Ústavy doprovázený § 11 zákona č. 128/2000 Sb., o obcích, který zní takto: *“Obec může v přenesené působnosti vydávat na základě zákona a v jeho mezích nařízení obce, je-li k tomu zákonem zmocněna”*, kde zároveň postupuje v souladu s veškerými právními předpisy.²⁰ Ve snaze reformace veřejné správy by tyto složky státní správy a samosprávy měly být dostatečně oddělené, v případě České republiky ještě však snahu o dokonalou veřejnou správu zatěžkává historická forma veřejné správy totalitního režimu. Přesto je již v souvislostech státní a samosprávné působnosti Česká republika na úrovni západních společenství a správ.

1.4 Participace

Obecný pojem participace značí účast určitého subjektu v možnosti sledovat, ovlivnit nebo změnit určitý děj či událost svým názorem nebo vystupováním. Obyčejně se jedná o pojem, který se užívá v souvislostech spojených s určitou skupinou (zájmovou, služební, politickou, ...). Tato práce pracuje s pojmem participace politické. Jde o žádoucí jev každého politického uskupení či samosprávy, bez kterého by ani politika a samospráva obecně neexistovala, protože se s ní automaticky počítá. Politická participace pracuje se zájmem občanů podílet se na řízení, fungování a správě veřejné správy a společenského života, ať už celostátně či pouze regionálně. Mezi základními ústavními zásadami je uvedeno, že lid, tedy občané, jsou zdrojem veškeré státní moci – to právě způsobem občanské a politické participace utvořené na způsobu přímé svobodné volby. Participace se tradičně dělí na aktivní a pasivní (nebo

²⁰ TOMAŠTÍK, Martin – Postupy pro vydávání právních předpisů na úrovni obce, str. 23, kapitola 2.3.1; Olomouc 2014, bakalářská práce (vedoucí: Dalimila Gadasová), fakulta právnická Univerzity Palackého v Olomouci, odkaz uveden v seznamu použité literatury

vnitřní a vnější), kde každý občan má právo na obě možnosti participace. Limity jsou zde pouze v zákonných překážkách a podmínkách, které je třeba naplnit. Tyto podmínky a zákonné překážky definují převážně základní ústavní zákony, které zároveň možnosti participace i obecně upravují.

2 Ústavní a zákonná úprava participace

Český právní řád předpokládá a garantuje participaci občanů, vytváří tak pro ni předpoklady, které jsou ukotveny v základních ústavních zákonech České republiky a v zákonech o volbách. Základní i podrobnější ustanovení o participaci upravují zejména tyto prameny:

2.1 Zákon č. 1/1993 Sb., Ústava ČR

Garance politické participace vychází z úvodních článků Ústavy České republiky, a především z hlavy II., která upravuje možnost a podmínky aktivní i pasivní možnosti participace na zákonodárné moci. Článek 2 Ústavy zajišťuje suverenitu lidu, která se tak odráží v moci státní vykonávané prostřednictvím mocí výkonné, zákonodárné a soudní. Suverenitu občanů ještě utvrzuje zásada legální licence zmíněna v odstavci 3 článku 2 Ústavy ČR.²¹ Hlava II. Ústavy upravuje moc zákonodárnou, zmiňuje se zde ale také poprvé o pasivní i aktivní formě participace v tom smyslu, že určuje a podmiňuje způsoby, za kterých je možné volit a býti volen do zákonodárných sborů Parlamentu České republiky. Aktivní volební právo je zakotveno v čl. 18, odstavec 3: *“Právo volit má každý občan České republiky, který dosáhl věku 18 let.”* a pasivní právo je zmíněno hned ve čl. 19, odstavce 2 a 3, které definují podmínky pro Poslaneckou sněmovnu a Senát. Pro zvolení do příslušných zákonodárných orgánů je potřeba do Poslanecké sněmovny alespoň věk 21 let a právo volit a do Senátu právo volit a věk alespoň 40 let.²² Pro funkci prezidenta je například v čl. 57 uvedeno o pasivní stránce volební participace pouze to, že se jím může stát občan, který je současně volitelný do Senátu.²³ Účel zmínky pasivního volebního práva do zákonodárných sborů je ve smyslu podobnosti s volbami do zastupitelstev obcí a krajů, zároveň jde o první podrobnější základní ústavní ustanovení o aktivní a pasivní možnosti participace občanů do veřejné správy.

²¹ Zákon č. 1/1993 Sb., Ústava České republiky, čl. 2, str. 752; Správní právo – soubor zákonů, vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, s.r.o., Plzeň 2022, ISBN 978-80-7380-896-9

²² tamtéž, čl. 18-19, str. 753

²³ tamtéž, čl. 57, str. 757

2.2 Usnesení č. 2/1993 Sb., o vyhlášení Listiny základních práv a svobod jako součásti ústavního pořádku České republiky

V návaznosti na Ústavu ČR jsou důležitým pramenem pro pojem participace vedle základních občanských a lidských práv i všeobecná práva a svobody občana v politickém prostoru. S tímto tématem občanské participace nedílně souvisí především hlava II., oddíl druhý, který se zaměřuje na základní politická práva. Zmíněnými důležitými pojmy z kategorie participace jsou zde například pojmy právo na informace, svoboda politického projevu, petiční právo nebo právo shromažďovací a sdružovací. V demokratické společnosti občané právního státu mají zakotvené právo na participaci na veřejné správě, mohou se tak přímo i nepřímo podílet na chodu a řízení věcí veřejných. K uskutečnění této formy participace je potřeba vypsání voleb za pravidel umožnění a ochrany politické soutěže. V těchto volbách mohou občané volit své zástupce z lidu nebo být přímo zvoleni sami a podílet se na veřejné správě osobně.²⁴ Základní politicko-občanská práva obsažena v Listině základních práv a svobod jsou v tomto ohledu garancí demokratické evropské společnosti a právního řádu společensky moderních států.

2.3 Zákon č. 106/1999 Sb., o svobodném přístupu k informacím

Mezi základní předpoklady pro vznik určité občanské participace na veřejné správě se řadí i znění tohoto zákona, jehož zásadním posláním je především shrnutí myšlenky, že základní existence a dostupnost informací o činnostech veřejné správy umožňuje šířit povědomí o jejich fungování a vlivu.²⁵ Státní orgány, samosprávné celky a jejich orgány mají tak zákonem uloženou povinnost vyhledávat informace samostatně nebo po subjektivním zažádání o tuto informaci.²⁶ Všeobecně ve společenském měřítku platí, že informovanost

²⁴ Usnesení č. 2/1993 Sb., o vyhlášení Listiny základních práv a svobod jako součástí ústavního pořádku České republiky, str. 766, čl. 17-22; Správní právo – soubor zákonů, vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, s.r.o., Plzeň 2022, ISBN 978-80-7380-896-9

²⁵ ČERMÁK, Daniel, VOBECKÁ, Jana a spol. – Spolupráce, partnerství a participace v místní veřejné správě: význam, praxe, příslib; str. 28; 1. vydání, sociologické nakladatelství SLON, Praha 2011, koedice s AV ČR, v.v.i., ISBN 978-80-7419-067-4

²⁶ Zákon č. 106/1999 Sb., o svobodném přístupu k informacím, §4, str. 719; Správní právo – soubor zákonů, vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, s.r.o., Plzeň 2022, ISBN 978-80-7380-896-9

obyvatelstva ohledně fungování veřejné správy má značný vliv na jejich chápání potřeby participace a občanské iniciativy. Často občané, kteří jsou dobře informováni a obeznámeni s veřejnou správou, se sami, ať už aktivně či pouze pasivně, angažují a participují na veřejném dění na městské (regionální) či státní úrovni. Dá se tak říct, že jedním z nejdůležitějších aspektů možností politické participace a občanské iniciativy je právě dostatečná informovanost a zájem občanů.

2.4 Zákon č. 128/2000 Sb., o obcích (obecní nařízení)

Zákon o obcích (č. 128/2000 Sb.) v rámci ústavní úpravy upravuje možnost participace nejvíce, nepřímou je to zmíněno hned v prvním paragrafu, který v návaznosti na základní ústavní článek o suverénní moci charakterizuje obec jako územní samosprávné společenství občanů, kteří demokraticky spravují určitý územní celek. Tento paragraf definuje, že bez přímého zapojení občanů by pojem „samosprávné společenství“ ani nebylo možné naplnit.²⁷ Zákon upravuje základní důležitá ustanovení o postavení obcí, jejich vztahů s občanem, přes orgány obce až po kontrolu a dozor nad usneseními a působnostmi. Participace občanů tu zmiňuje nepřímou, především prostřednictvím orgánů, do kterých jsou občané voleni na základě zákona o volbách do zastupitelstev obcí (č. 491/2001 Sb.), který přímo a přesněji upravuje participační možnosti na úrovni města (obce).

2.5 Zákon č. 491/2001 Sb., o volbách do zastupitelstev obcí a o změně některých zákonů

Zákony o volbách patří k základním pilířům zastupitelské demokracie. Upravují situace, kdy se občan rozhodne aktivně nebo pasivně participovat prostřednictvím voleb v daném regionu nebo na celostátní úrovni. Zákon č. 491/2001 Sb., o volbách do zastupitelstev obcí zároveň rozšiřuje zákon o obcích (č. 128/2000 Sb.), kde stanovuje podmínky a povinnosti k uskutečnění voleb samotných a k účasti na nich, což zákon o obcích přímo neupravuje. Znění toho

²⁷ ČERMÁK, Daniel, VOBECKÁ, Jana a spol. – Spolupráce, partnerství a participace v místní veřejné správě: význam, praxe, příslib; str. 29; 1. vydání, sociologické nakladatelství SLON, Praha 2011, koedice s AV ČR, v.v.i., ISBN 978-80-7419-067-4

zákona je esenciální při naplňování základních participačních situací a stavů na regionální úrovni.

K uplatnění tohoto zákona musí být nejdříve v obci vyhlášeny volby, ty vyhlašuje prezident republiky nejméně 90 dní před jejich začátkem, toto vyhlášení se uveřejňuje ve Sbírce zákonů. Volby do zastupitelstev obcí se konají podle zásady poměrného zastoupení na základě rovného, přímého a tajného hlasování. Pro aktivní i pasivní participaci na správě města v současné době (od roku 2001) musí volič i kandidát splňovat stejné podmínky, těmi jsou dosažený věk alespoň 18 let, trvalý pobyt v místě voleb, způsobilost k právním úkonům a až na výjimky státní občanství.²⁸ Dle hlavy II., §6 - §19 tohoto zákona (č. 491/2001 Sb.) jsou volební orgány taxativně vymezeny, kde činnost těchto orgánů je výkonem státní správy (§19). Jsou jimi Státní volební komise, Ministerstvo vnitra, Český statistický úřad, krajský úřad či Magistrát hlavního města Prahy, pověřené obecní úřady vybraných měst, obecní úřady obcí, kde jsou zřízeny aspoň dva odbory, obecní úřad, starosta či primátor a okrsková volební komise.²⁹ Každému orgánu jsou v této věci uloženy úkony, které zajišťují řádný a bezpečný průběh voleb.

²⁸ BALÍK, Stanislav – Komunální politika: obce, aktéři a cíle místní politiky; str. 85, 1. vydání, Grada Publishing, a.s., Praha 2009, ISBN 978-80-247-2908-4

²⁹ Zákon č. 491/2001 Sb., o volbách do zastupitelstev obcí a o změně některých zákonů, aktuální znění 2.8.2021, HLAVA II., §6-§19; zakonyprolidi.cz, ION CS, s.r.o. 2010–2024, citace (5-1-24), dostupné ze zdroje uvedeném v seznamu použitých zdrojů

3 Participace občanů na správě města

Občané na správě města mohou participovat mnoha způsoby. Možnosti se odvíjí od ochoty a zájmu občanů k zapojení se do participačního procesu, tzn. jak moc se chtějí do procesu zapojovat, jestli chtějí měnit a spravovat záležitosti sami v centru událostí či jen účastnit se porad a být veřejnostním laickým prvkem v rozhodovacích procesech a záležitostech. Participace záleží na různých faktorech a okolnostech, které ovlivňují a určují samotný proces zapojení občanů do regionální veřejné správy. Jedním ze základních předpokladů pro jakoukoliv participaci občanů je tak již zmíněný dostatek relevantních informací a přehled o tom, co se odehrává v místě (obci), kde člověk žije, popřípadě pracuje. Informovanost obyvatelstva je pro participaci základním kamenem k vytvoření většího zájmu o podílení se na jejím řízení. Nedostatek informací velmi úzce souvisí s neochotou se angažovat.

Na druhou stranu je i samozřejmé, že obyčejný občan nezná podrobně všechny způsoby a druhy např. hospodaření s veřejnými záležitostmi a prostředky či stavební předpisy a povolení, pro potřeby základní participace je ale určitě schopen říci, co se mu v obci zamlouvá, co naopak si představuje jinak, jaké vize by měly být cílem plánování o rozvoji obce aj. Mezi obyvatelstvem obecně roste zájem o veřejnou participaci a o možnost ovlivňovat společenské dění společně také se vzděláním. Nezájem o politické dění může zčásti způsobovat nedostatečná informovanost, nebo hlavně pocit občanů, že nemají takovou šanci svou participací skutečně ovlivnit dění v obci.³⁰

Tato myšlenka se vrací k základní problematice regionální participace, že většinou lidé, kteří se o participaci sami zajímají, si dokáží informace obstarat, i když ani pro laika by samozřejmě nemělo být v právním demokratickém státě obtížné si navíc v informačním věku sehnat potřebné informace. Participace občanů na správě města, tj. na lokální úrovni má specifickou povahu v tom smyslu, že ačkoliv je v zájmu všech obyvatel sledovat dění vlastního prostředí,

³⁰ ČERMÁK, Daniel, VOBECKÁ, Jana a spol. – Spolupráce, partnerství a participace v místní veřejné správě: význam, praxe, příslib; str. 84, 104; 1. vydání, sociologické nakladatelství SLON, Praha 2011, koedice s AV ČR, v.v.i., ISBN 978-80-7419-067-4

zůstává přesto tato možnost participace mimo zorné pole možných účastníků,³¹ kteří o ní tím pádem moc neví a zůstávají převážně neinformovaní s vědomím, že jejich hlas nemá takovou cenu či že "stejně nic nezmění". V důsledku těchto problematik bylo vydáno doporučení členským státům Rady Evropy o účasti občanů na místním veřejném životě. Mezi ně patří například právo občanů na jasné a úplné informace o různých záležitostech zájmu jejich místního společenského života s možností rozhodování ve formě referend, větší transparentnost činnosti místních orgánů a institucí, inovace a plné využití nových komunikačních a informačních technologií, které usnadní občanům přístup.³²

Jednou z možností, jak vyřešit neinformovanost a zároveň zájem participace na veřejném dění, může pro začátek být účast na zasedání zastupitelstva, které je ze zákona veřejné. Je to způsob, jak nejen získat povědomí a informace o obecních záležitostech, ale také jeden ze základních aktivních přístupů k občanské účasti na řízení obce. Zároveň to je jedním z důvodů, proč vůbec zapojovat veřejnost do správních obecních záležitostí.³³

Dnes se účast občanů projevuje i pohodlnějšími způsoby. Většina měst podporuje a má své vlastní internetové stránky a profily na sociálních sítích. Občané mohou tak diskutovat prostřednictvím internetových portálů a sociálních sítí, kde sledují dění a důležité informace v obci, přispívají a zveřejňují vlastní názory, pocity, stížnosti. I tak se může velmi neformálně projevovat zájem občanů o lokální dění a správu. Zda následně samosprávný celek uzná za vhodné se určitým návrhem či stížností zabývat, je na uvážení rozhodujících orgánů, které by ale měly jednat v zájmu svých občanů.³⁴ Tato skutečnost udává nejspíše novou formu participace, na kterou budou navykli spíše občané, kteří se narodili po roce 2000, kteří si mohou bez problému najít informace a zpravodajství, aniž by je to někdo musel učit, než kupříkladu starší generace, které mnohdy (ne vždy) nejsou zvyklí na dnešní technologie informačního věku. I tak je zde ale prvek

³¹ BERNARD, Josef, KOSTELECKÝ, Tomáš, ILLNER, Michal, VOBECKÁ, Jana – Samospráva venkovských obcí a místní rozvoj; str. 171; 1. vydání, sociologické nakladatelství SLON, Praha 2011, koedice s AV ČR, v.v.i., ISBN 978-80-7419-069-8

³² KADEČKA, Stanislav – Právo obcí a krajů v České republice; kapitola 6, str. 35-36; 1. vydání, nakladatelství C. H. Beck, Praha 2003, ISBN 80-7179-794-4

³³ ČMEJREK, Jaroslav, BUBENÍČEK, Václav, ČOPÍK, Jan – Demokracie v lokálním politickém prostoru; str. 86, 1. vydání, Grada Publishing, a.s., Praha 2010, ISBN 978-80-247-3061-5

³⁴ WOKOUN, René, MATES, Pavel (eds.) – Management regionální politiky a reforma veřejné správy; str. 46-47, Linde Praha, a.s., právnické a ekonomické nakladatelství a knihkupectví B. Hořínkové a J. Tuláčka, Praha 2006, ISBN 80-7201-547-8

rodičovství, kde většinou děti kopírují politické postoje svých rodičů v závislosti na důvěřivosti a socio-ekonomickém statusu.³⁵

Subjektivních i objektivních důvodů pro participaci může být několik, zaprvé je to možnost reálně rozhodovat a spravovat věci veřejné ve svém okolí, čímž kupříkladu i zlepšit stav a situaci v obci. To může být výsledkem právě jak subjektivních, tak objektivních tendencí občanů v samosprávě. Zadruhé, v objektivním smyslu je možnost participace občanů na výkonu samosprávné činnosti celku naplňování základních ústavních požadavků právního demokratického státu ve smyslu řízení státu a samosprávných celků samotnými občany, kteří se tak podílejí na jeho chodu. Do participačních procesů se zapojují občané jako aktivní jednotlivci i jako členové a zástupci různých organizovaných skupin, spolků a neziskových organizací. Samotná participace obecně je prospěšná hlavně i všem těmto občanům, a to z několika důvodů. Nejdříve je třeba zdůraznit, že rozhodovací proces je kvalitnější, a to v tom smyslu, že složení zastupitelstva obcí je většinou více různorodé a vydaná rozhodnutí se dotýkají občanů přímo na nejnižší úrovni. Občané, jichž se takové rozhodnutí dotýká, mají poté většinou vlastní zájem na tom, aby bylo rozhodnutí dodržováno a vymáháno, tím se samotný začleňovací proces občanů do obecní správy stává efektivnějším, čímž opět napomáhají, mnohdy nevědomky, ke zvyšování úrovně a životních podmínek samosprávy.³⁶

3.1 Participace občanů – aktivní volební právo

Tato metoda je zřejmě nejznámějším a nejvyužívanějším systémem, jímž mohou občané měnit a zčásti rozhodovat o dění v obci. Opírá se o systém zastupitelské demokracie, jejímž prostřednictvím jsou občané voleni do politických funkcí na základě všeobecných přímých voleb pořádaných v každé obci. Kandidáti s nejvíce hlasy jsou zvoleni jako členové zastupitelstva a od něj se odvíjejících funkcí. Tito zvolení občané jsou voleni ostatními občany, aby tak zastupovali jejich zájmy a politické názory. Jednoduše se dá pojem aktivního

³⁵ RYŠAVÝ, Dan, FIEDOR, David (editoři) – Fakta a trendy v současné české společnosti, str. 150; 1. vydání, vydala Univerzita Karlova, nakladatelství Karolinum, Praha 2023, ISBN 978-80-246-5473-7

³⁶ Jak přizvat občany ke spolupráci, Agora Central Europe (společnost pro demokracii a kulturu), str. 11-13; © 2006 Praha, [online] citace (5-1-24), dokument dostupný z odkazu uvedeném v seznamu použité literatury.

volebního práva vyjádřit jako “právo volit”. Jedná se o úkon aktivně se podílet na volebním systému regionální i celostátní politiky.

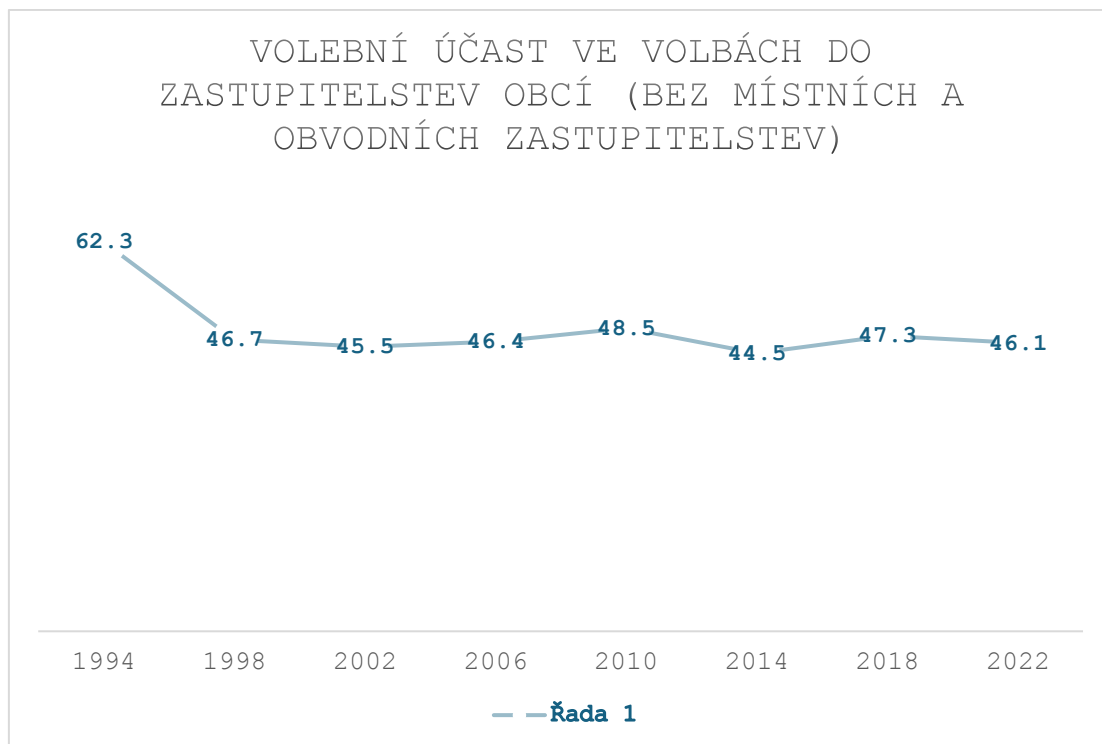
Aktivní volební právo má každý občan, který má státní občanství České republiky, aspoň v poslední den voleb dosáhl věku 18 let a v obci, ve které volby probíhají, je přihlášen k trvalému pobytu.³⁷ Takto oprávněný volič má legitimní volební právo, které může a nemusí využít. Od využitého či nevyužitého volebního práva se odvíjí statistická volební účast, která ukazuje, kolik občanů průměrně chodí volit do zastupitelstev obcí. Tyto přehledy a statistiky vypracovává Český statistický úřad a jsou volně dostupné z internetových stránek.

3.1.1 Volební účast

Volební účast je jedním ze základních ukazatelů politické participace občanů i na správě města. Může a zpravidla charakterizuje regionální politický prostor. Z grafů ČSÚ vyplývá, jakému typu voleb přisuzují občané větší či menší důležitost. Účast na volbách do zastupitelstev obcí sice nedosahuje takové úrovně účasti jako volby do Poslanecké sněmovny, ale je přeci jen výrazně vyšší než volební účast u jiných typů voleb, např. do Evropského parlamentu, Senátu apod.³⁸

³⁷ Zákon č. 491/2001 Sb., o volbách do zastupitelstev obcí a o změně některých zákonů, aktuální znění 2.8.2021, § 4, odst. 1; zakonyprolidi.cz, ION CS, s.r.o. 2010–2024, citace (6-1-24), dostupné ze zdroje uvedeném v seznamu použité literatury

³⁸ ČMEJREK, Jaroslav – Obce a regiony jako politický prostor; 1. vydání, str. 70, Alfa Nakladatelství, s.r.o., Praha 2008, ISBN 978-80-87197-00-4

1 - graf: Volební účast ve volbách do zastupitelstev obcí; ČSÚ (online), Základní údaje o termínech voleb a volební účasti, dokument k 20. 12. 2023, dokument dostupný z odkazu uvedeném v seznamu použité literatury

Volební účast do zastupitelstev obcí je pravidelně podprůměrná již od roku 1998, kdy volební účast poprvé klesla pod 50%, možné důvody tohoto jsou v této práci již probírány v souvislosti s problematikou přístupu jednotlivých občanů k možnostem participace a řízení správních záležitostí. Poslední konané volby do zastupitelstev obcí z roku 2022 ukazují třetí nejnižší volební účast od roku 1990, a to 46,1%.³⁹ I přes jistou často sousedskou komunitu občané mnohdy nevnímají komunální volby za tolik významné a okolnosti měnící jako volby do poslanecké sněmovny nebo volby prezidentské. Účast se v čase tedy logicky mění v závislosti na typu voleb, ale hlavně na náladě občanů. Volební účast bývá nejnižší v oblastech bývalých Sudet, kde se převážně do těchto regionů koncentrují různé nepříznivé společenské jevy, jako například nezaměstnanost, vysoký počet exekucí nebo rozvodovost. Vysokou podporu zde tedy převážně získávají populistická hnutí, zatímco ve městech a regionech dál od hranic si občané častějších středních tříd si volí středopravicové až pravicové strany. O tom svědčí

³⁹ Český statistický úřad (ČSÚ), Základní údaje o termínech voleb a volební účasti, dokument k 20. 12. 2023, (online), (citace 21-2-24); (Přehled o volbách konaných v řádných termínech), dokument dostupný z odkazu uvedeném v seznamu použitých zdrojů

průzkum voleb do Poslanecké sněmovny v roce 2021, kde koalice SPOLU vyhrála často právě v těchto regionech.⁴⁰

3.1.2 Charakteristika a průběh voleb

Někdy bývá volební účast označována za synonymum pojmu občanské politické participace, je ale jisté, že je to jedním, nikoliv ale jediným z projevů politické participace.⁴¹ Samotný začátek voleb ohlásí prezident republiky⁴² nejméně 90 dnů před jejich konáním, volby pak probíhají klasicky ve dvou dnech, tedy pátek a sobota. Volební zákon do zastupitelstev obcí upravuje a popisuje aktivní i pasivní volební právo neboli právo volit a právo být volen. Veškeré informace o konání voleb vyhlásí starosta příslušné obce stanoveným postupem. Občan na volbách participuje uskutečněním hlasování (odvolením), které probíhá za určitých pravidel a podmínek upraveným zákonem.⁴³

3.2 Participace občanů – referendum

Pojem referendum je v participačním systému zvláště samosprávných celků důležitým pojmem, jelikož se v určitém smyslu jedná o sloučení aktivního a pasivního volebního práva. Referendum je prvkem přímé demokracie, je to jeden z nástrojů hlasu lidu, při kterém o věcech veřejných a ostatních správních záležitostech rozhodují v hromadném hlasování sami občané dotčených lokalit či dotčené problematiky. Proto se místní referendum vedle voleb do zastupitelstev obcí řadí mezi nejautoritativnější formy politické participace občanů a zároveň také jako jedna z institucí přímé demokracie v České republice.⁴⁴

Aktivní prvek v referendu je pro občana stav, kdy sám jde volit pro určitou věc, za stejných okolností, jako by volil například do zastupitelstva obce. Dává svým hlasem tak najevo svůj názor a politickou aktivitu stejně jako při klasických volbách. Pasivním prvkem v referendu je pak pro občana fakt, že reálně on sám

⁴⁰ RYŠAVÝ, Dan, FIEDOR, David (editoři) – Fakta a trendy v současné české společnosti, str. 148; 1. vydání, vydala Univerzita Karlova, nakladatelství Karolinum, Praha 2023, ISBN 978-80-246-5473-7

⁴¹ BALÍK, Stanislav – Komunální politika: obce, aktéři a cíle místní politiky; str. 165, 1. vydání, Grada Publishing, a.s., Praha 2009, ISBN 978-80-247-2908-4

⁴² Nestanoví-li zákon jinak

⁴³ Zákon č. 491/2001 Sb., o volbách do zastupitelstev obcí a o změně některých zákonů, aktuální znění 2.8.2021, §3-5, §29-33, zakonyprolidi.cz, ION CS, s.r.o. 2010–2024, citace (15-1-24), dostupné z odkazu uvedeném v seznamu použitých zdrojů

⁴⁴ ČERMÁK, Daniel, VOBECKÁ, Jana a spol. – Spolupráce, partnerství a participace v místní veřejné správě: význam, praxe, příslib; str. 33, 1. vydání, sociologické nakladatelství SLON, Praha 2011, koedice s AV ČR, v.v.i., ISBN 978-80-7419-067-4

svým hlasem může rozhodovat o záležitostech celé obce/lokality, aniž by byl v určité volené funkci, je součástí rozhodovacího procesu a má vliv na dění ve svém okolí a ve svém zájmu mimo systém pouze zastupitelské demokracie.

Přestože se referendum na celostátní úrovni až na podstatné výjimky (referendum o přistoupení ČR k EU, 2003) neschválilo, na komunální úrovni v rámci pasivně-aktivního přístupu se místních referend konaly stovky. Referendy obyvatelé obcí mohou participovat na ovlivňování lokální politické situace, stejně tak například účastí v některých plánováních či různými kampaněmi (např. za životní prostředí, za odvolání politiků atd.). Mezi českými zastupiteli a starosty postupem času roste podpora místních referend, a to především u levicově orientovaných politiků.⁴⁵ Hlavním důvodem, proč se k místním referendům přistupuje a je i státem uznáváno, je fakt, že občané na místní úrovni jsou místním problémům "nejblíže" a sami se cítí být nejvíce kompetentní k tomu o problému rozhodnout s vědomím, že právě jich se bude přijaté rozhodnutí bezprostředně týkat a ovlivní podmínky jejich života. S přijatým rozhodnutím pak na sebe samotní občané, ale i zastupitelé berou právní odpovědnost, která se jich bude ve společenských podmínkách také bezprostředně týkat.

Referendum může být vyvoláno jednak zastupitelstvem obce, které tak může vyvolat referendum z mnohých důvodů - např. skutečně potřebuje vědět názor a postoj občanů, chce se ujistit, že s návrhem občané souhlasí, chce nechat občany rozhodnout o důležitém problému, aby si samotné zastupitelstvo nechalo ruce čisté, názory jsou v zastupitelstvu rozporuplné a členové se na rozhodnutí neshodnou, nechají tak při hledání kompromisu rozhodnout občany; nebo je referendum vyvoláno občany, kteří například požadují jiný přístup zastupitelstva v rozhodování v určitých věcech nebo se obecně představy občanů neshodují s představami členů zastupitelstva. Výsledkem referenda se poté zastupitelstvo musí ze zákona řídit.⁴⁶ Referendum nelze vyvolat a následně konat o některých zásadních záležitostech a o kompetencích, které zpravidla náležejí místní volené zastupitelské funkci. Je tím míněno především, že nelze uspořádat místní referendum ve věcech týkajících se například obecního rozpočtu, místních poplatků, nelze referendem ustavit, měnit nebo rušit orgány obce nebo jejich

⁴⁵ RYŠAVÝ, Dan, ŠARADÍN, Pavel – Zastupitelé českých měst a obcí; str. 133-134; 1. vydání, sociologické nakladatelství SLON, Praha 2011, ediční řada Studie, ISBN 978-80-7419-042-1

⁴⁶ KLÍMA, Karel a kol. – Odpovědnost územní samosprávy; str. 62-63, Metropolitan University Prague Press, Praha 2014, Metropolitní univerzita Praha, ISBN 978-80-87956-09-0

vyhlášky, požadovat odvolání starosty či primátora, požadovat i uzavření veřejnoprávní smlouvy nebo jakékoliv další referendum, které by mělo být v rozporu s právním řádem a právními předpisy České republiky.⁴⁷

3.2.1 Zákonná podoba referend

Referendum je upraveno zákonem č. 22/2004 Sb., o místním referendu a o změně některých zákonů. Hlasování v referendu se narozdíl od voleb do zastupitelstev obcí pořádá v jeden den, neprobíhá-li současně s jinými volbami. Náležitosti pro podání návrhu přípravného výboru jsou zejména vymezeny v §10 zákona o místním referendu, hlasování pak probíhá podobným způsobem jako u voleb do zastupitelstva obce. Výsledek hlasování v referendu má starosta či primátor povinnost i s vyhlášením o provedení rozhodnutí oznámit ministerstvu vnitra. Obec samozřejmě platí výdaje s místním referendem spojené, jelikož se místní referendum pokládá za součást a plnění samostatné působnosti.⁴⁸

3.2.2 Místní referenda o výstavbě hlubinných úložišť vyhořelého paliva

Posledních 20 let, ale převážně i dnes je téma potřeby hlubinných úložišť vyhořelého paliva z jaderných elektráren jedním z nejrozebíranějších problematických námětů, které jsou potřeba efektivně řešit. Vhodné lokality pro hlubinná úložiště jsou nalézána po celé České republice, každá lokalita však patří do katastrálního území nějaké obce. Občané těchto obcí, které jsou vybrány jako potenciální vhodná místa pro výstavbu hlubinných úložišť, nejsou mnohdy s touto zprávou o tomto rozhodnutí spokojeni, protože již samotný název, který napovídá, že se v jejich blízkosti bude vyskytovat vyhořelý radioaktivní odpad, na občany obvykle nepůsobí bezpečně navzdory přísným bezpečnostním prvkům a postupům. Předsedkyně Státního úřadu pro jadernou bezpečnost Dana Drábová přesto říká, že by bylo naivní si myslet, že se povede vybrat finální slibnou lokalitu, proti které by místní neprotestovali.⁴⁹

Otázky v místním referendu jsou pokládány stylem buď zda občané souhlasí s vybudováním hlubinných úložišť pro vyhořelé palivo nebo zda má obec využít všechny možné prostředky k tomu, aby zabránila vybudování hlubinného

⁴⁷ Zákon č. 22/2004 Sb., o místním referendu a o změně některých zákonů, § 7; aktuální znění 1.2.2022, zakonyprolidi.cz, ION CS, s.r.o. 2010-2014, citace (5-2-24), dostupné z odkazu uvedeném v seznamu použitých zdrojů.

⁴⁸ tamtéž, §47-50

⁴⁹ ČERNÝ, Aleš. seznamzpravy.cz: Drábová: Je přirozené, že úložiště jaderného odpadu místním vadí. Stát musí naslouchat a kompenzovat, citace (3-3-2024), [online] Seznam Zprávy 2019, © Seznam.cz, a.s., dostupné z odkazu uvedeném v seznamu použitých zdrojů

úložiště na území jejich obce. Je nutno také dodat, že ve většině obcí je s referendem na toto téma spojena často nadprůměrná účast. Ve většině obcí se schválení o výstavbě nepotkalo s úspěchem, jako první obcí (od r. 2006), kde se konalo místní referendum o vybudování hlubinných úložišť byla obec Hojkov, kde se referendum konalo 28.4.2007, účast byla 92,4% s výsledkem negativním, jelikož se odhlasovalo, aby orgány obce využily všech zákonných rozhodovacích pravomocí v samostatné působnosti k tomu, aby výstavbě zabránily.

Následovalo místní referendum v obci Nový Rychnov dne 29.9.2007, které však nebylo platné, jelikož s podprůměrnou účastí se referendum nemohlo stát závazným z důvodu nedostatku minimálního počtu hlasů v hlasování. Pokud by však hlasování bylo platné, skončilo by s negativním výsledkem, tudíž obecní orgány by výstavbu hlubinných úložišť nepovolily.

Místní referenda o výstavbě hlubinných úložišť nebyla přijata pozitivně ani v obcích Opatov a Dušejov v listopadu roku 2007, kde opět s nadprůměrnou účastí hlasování skončilo souhlasem, aby orgány zabránily výstavbě. V prosinci téhož roku dopadlo hlasování stejně negativně v obcích Hubenov, Milíčov a Dvorce, kde všechna referenda měla více než 70% účast, obce Hubenov a Milíčov dokonce přes 80%.

Jediné referendum na toto téma, které proběhlo v roce 2008, bylo v obci Cejle, kde opět s nadprůměrnou účastí bylo hlasováním zabráněno výstavbě hlubinných úložišť. V roce 2009 v obci Rohozná u Jihlavy hlasování skončilo opět negativně, kde na otázku, zda občané souhlasí s vybudováním hlubinného úložiště na katastrálním území obce, téměř 97% hlasů odpovědělo NE. Občané obce Okrouhlá Radouň a Lubenec v letech 2009 a 2012 taktéž svým hlasováním nedovolili, aby v jejich obci probíhala výstavba hlubinných úložišť vyhořelého paliva.

Tato referenda probíhala především v menších obcích, které měly výhodnější a strategičtější polohu vhodnou pro vybudování hlubinných úložišť, která musí splňovat určité parametry a předpoklady. V roce 2018 proběhlo místní referendum ve městě Jaroměřice nad Rokytnou, kde orgány obce, které se stavily výrazně proti umístění těchto úložišť, také požádaly občany o jejich názor v této věci. Ve městě byl dokonce uspořádán tzv. "Protestfest", tj. koncert proti umístění úložiště jaderného odpadu u města Jaroměřice nad Rokytnou.⁵⁰ Tato antikampaň

⁵⁰ Místní referendum k hlubinnému úložišti, Město Jaroměřice nad Rokytnou, jaromericenr.cz, [online] 2018, citace (4-3-2024), dostupné z odkazu uvedeném v seznamu použitých zdrojů

zřejmě přinesla občanům jasno do celé věci, jelikož v místním referendu na otázku, zda občané souhlasí s vybudováním hlubinného úložiště vyhořelého paliva na území jejich města, odpovědělo přes 96% hlasů, tedy téměř 1500 občanů, že nikoliv.⁵¹

Místní referenda týkající se vybudování hlubinných úložišť jsou občany nepříznivě přijímány, může za to zčásti nejspíš neinformovanost občanů ve věcech jaderné energetiky a její bezpečnosti. Najít vhodné místo pro úložiště není příliš složitý proces, mnohem složitější je přimět občany, v jejichž blízkosti se bude úložiště nacházet, aby s vybudováním souhlasili. Pro budoucí léta jsou současně nalezeny 4 vhodné lokality (Březový potok, Hrádek, Horka a Janoch)⁵² záleží na občanech těchto obcí, zda budou ochotni nechat se přesvědčit o průběhu a výsledcích takového kroku. Pro budoucnost je to i v zájmu samotných občanů.

3.3 Participace občanů – stavební řízení a EIA

Stavební řízení je proces, který začíná žádostí o povolení stavby a jeho cílem je rozhodnutí, jestli a za jakých podmínek lze stavbu postavit. Probíhá současně nebo po řízení územním, jehož účelem je posouzení souladu záměru stavby s územním plánem. Ve stavebním řízení se poté posuzují mnohé další záležitosti, které jsou spojené se stavbou. Teprve až je řízení pozitivně ukončeno a schváleno, je vydáno stavební povolení a může se stavět. Ne všechny stavby podléhají ohlašovací nebo žádací povinnosti, lze je rozdělit na tři hlavní skupiny. Záměry, u kterých není potřeba ohlašovat ani žádat o povolení, jsou jimi například skleníky, rodinné bazény, chaty a jiné. Druhou skupinou jsou záměry, které je třeba pouze ohlásit, těmi jsou například sklady do určitých rozměrů, většina rodinných domů a jiné. Pokud určitý stavební záměr patří do této druhé kategorie, ale je k němu potřeba posouzení na vliv životního prostředí, musí se přikročit k zahájení stavebního řízení. Účastník stavebního řízení je především osoba, která objekt “staví” nebo má stavbu na starost. Dále to mohou být vlastníci pozemků nebo dalších staveb na pozemku, na kterém se staví, vlastníci sousedních nemovitostí, občané s věčným břemenem a pokud se posuzuje vliv na životní

⁵¹ Místní referenda v České republice (od r. 2006), aktualizováno k 29.2.2024; Ministerstvo vnitra ČR, Praha [online], mvcr.cz, citace (4-3-2024), dokument dostupný z odkazu uvedeném v seznamu použitých zdrojů

⁵² Hlubinné úložiště v Česku, Správa úložišť radioaktivních odpadů, © 2024 SÚRAO, surao.cz, [online], citace (4-3.2024), dostupné z odkazu uvedeném v seznamu použitých zdrojů

prostředí, mohou účastníky být i environmentální spolky. Průběh samotného stavebního řízení probíhá heslovitě těmito fázemi: zahájení řízení se všemi soupisy, souhlasy všech dotčených účastníků a stanovisky příslušných orgánů a úřadů, ústní jednání, námítky, vyjádření účastníků, rozhodnutí o stavebním povolení a případná obrana proti rozhodnutí.⁵³

V rámci problematiky občanské participace na procesu stavebního řízení jsou nejdůležitějšími pojmy námítky a vliv na životní prostředí, jelikož právě v těchto dvou případech se mohou angažovat jednotlivci a spolky, je-li to ve veřejném zájmu.

3.3.1 Námítky ve stavebním řízení

Námítky ve stavebním řízení představují nejúčinnější způsob, jakým mohou i občané, kteří nejsou účastníky tohoto řízení, zasahovat do jejího průběhu. Vedle již zmíněných důvodů navazujících na EIA, které musí směřovat k ochraně veřejného zájmu, důvodů občanů k podání námitek může být mnoho a mohou být různé. Ve stavebním řízení není možné uplatnit ty námítky, které mohli účastníci uplatnit již v řízení územním, stavební úřad k nim nepřihlédne. Podání námítky neznamena automatické vyhovění této námitce, námítkami se zabývá stavební úřad. Ten poté po nejlépe přesně formulované námitce musí odpovědět. Lhůta pro podání námítky závisí na tom, zda je nařízeno ústní jednání, pokud ano, námítky jsou přijímány písemně do začátku tohoto ústního jednání. Pokud ústní jednání nařízeno není, je zde lhůta alespoň 10 dnů na uplatnění námítky. Námítky se konkrétně mohou týkat záležitostí jako například hlučnosti budoucího provozu, snížení tržní hodnoty sousední stavby, budoucí zastínění určité plochy apod. Námitku lze také podat vůči procedurálnímu pochybení stavebního úřadu.⁵⁴ Podání námitek umožňuje občanům být přímo součástí samotného procesu a tím participovat na jeho výsledné podobě. Účast na řízení ve formě námitek v souvislosti s budoucím vlivem na životní prostředí je ale možností výrazněji ovlivnit celé řízení pro větší počet angažovaných občanů.

3.3.2 EIA

Žadatel o stavební povolení se musí často podotýkat s otázkou, zda výsledná stavba nebude mít negativní vliv na životní prostředí. Stavební úřad,

⁵³ Jak probíhá stavební řízení, frankbold.org, © 2005—2024 by Frank Bold, [online] 2021, citace (11-3-24), dostupné z odkazu uvedeném v seznamu použitých zdrojů

⁵⁴ Jak probíhá stavební řízení, kapitola 3 - námítky, frankbold.org, © 2005—2024 by Frank Bold, [online] 2021, citace (11-3-24), dostupné z odkazu uvedeném v seznamu použitých zdrojů

předtím, než povolení vydá, musí posoudit v každém jednotlivě určeném případě vliv budoucí stavby na životní prostředí, čemuž se říká EIA neboli Environmental Impact Assessment. Touto problematikou odvozenou od stavebního a územního řízení se zabývá zákon č. 100/2001 Sb., o posuzování vlivů na životní prostředí a o změně některých souvisejících zákonů.

Opět zde lze představit stupně, které se odvíjejí od stanovených limitů, kdy musí být posouzení provedeno v celém měřítku, kdy probíhá pouze tzv. zjišťovací řízení a kdy se bude posuzovat, zda toto řízení vůbec proběhne. V prvním případě se bude postupovat úplným procesem u staveb, které budou svou činností či postavením výrazně narušovat životní prostředí. Takovými stavbami jsou například mnohakilometrové dálnice nebo vodní nádrže. U zjišťovacího řízení se teprve musí rozhodnout, zda bude či nebude zahájen úplný proces. Toto řízení se týká všech staveb v tomto stanoveném limitu, jde například i o průmyslové zóny nebo silnice. Třetím případem, kdy se má vůbec rozhodnout o posouzení určité stavby, která je většinou pod limitem, mohou být menší průmyslové zóny a podobné stavby, pokud nebudou stavěny například v CHKO, tam jsou případy, kdy může být rozhodnuto o zjišťovacím procesu.

Stejně jako celé stavební řízení, i samotný proces posouzení vlivu na životní prostředí je rozdělen do několika fází, které však mohou probíhat současně s tímto územním a stavebním řízením. Proces posouzení většinou probíhá v těchto fázích, kde nejdříve je třeba zaslat oznámení o záměru, následně se posoudí, zda bude či nebude zahájeno zjišťovací řízení, zpracování dokumentace, následně velmi důležité veřejné projednání, kde se veřejnost může nesouhlasně vyjádřit v předložené zpracované dokumentaci, posudek a závazné stanovisko, které se stane podkladem pro vydání výsledného rozhodnutí.⁵⁵ V procesu se bere v potaz především vliv na místní obyvatelstvo, živočichy, ekologické prostředí a okolní krajinu.

Již bylo zmíněno, že se do procesu EIA může zapojit široká veřejnost a že se může vyjadřovat k předložené dokumentaci ve veřejném projednání. Jednotlivec či spolek se mohou vyjadřovat i k oznámení o stavebním/územním záměru. Toto vyjádření mohou občané tedy podat sami jako jednotlivci nebo jako členové určitého spolku. Spolek má však mnohem více šancí v posuzovacím procesu než jednotlivec. Vyjádření spolku či jednotlivce musí obsahovat

⁵⁵ Co je to EIA, frankbold.org, © 2005—2024 by Frank Bold, [online] 2021, citace (12-3-24), dostupné z odkazu uvedeném v seznamu použitých zdrojů

konkrétní vlivy budoucí stavby a jejich negativní dopad – prosté vyjádření nesouhlasu nemusí příslušnému úřadu vždy stačit, taktéž musí mít písemnou formu. Lhůta je pak 30 dnů od vydání oznámení nebo příslušné dokumentace. Veřejné projednání pak svolá příslušný úřad, dostane-li i nesouhlasné vyjádření k této dokumentaci.

Spolek dále může podat odvolání vůči rozhodnutí o neposuzování záměru, tedy zasáhnout opravným prostředkem vůči zjišťovacímu procesu. Pokud se jednotlivec či spolek dozví, že například obecně proces neproběhl, ačkoliv měl, může v řízení územním na toto upozornit námitkami, kdežto u procesu EIA může na toto pouze orgán či úřad upozornit, ten by dle odstavce 3, §149 zákona č. 500/2004 Sb., správního řádu, měl řízení přerušit a počkat, než příslušný úřad vydá požadované stanovisko.⁵⁶ Pokud se spolek chce účastnit navazujícího řízení, musí toto oznámit příslušnému správnímu orgánu, který má řízení na starost, a to ve lhůtě 30 dnů.⁵⁷

Případy správního řízení a s ním spojené EIA se týkají občanské participace z důvodů samotné možnosti dotčených i aktivistických jednotlivců či uskupení vstoupit do řízení za účelem námitek a vyjádření svého názoru a postavení k věci. Mohou při tom uspokojovat své vlastní zájmy, či zájem obecného dění a zájmu. Aktivistické spolky se většinou angažují v takovýchto řízeních, jde-li o problematickou stavbu v souvislosti s těžkým dopadem na lokální region, ať už jde o sousedství, čtvrť, obec, okres či kraj.

3.4 Participace občanů – právo petiční

Petiční právo je základním politickým právem zakotveným v Listině základních práv a svobod pod článkem 18 nebo v zákoně č. 85/1990, o petičním právu, §1, které stručně sdělují, že každý sám nebo ve skupině má právo obracet se na orgány a instituce veřejné správy s různými stížnostmi, návrhy nebo žádostmi, kromě případů, kdy by se peticí zasahovalo do samostatnosti soudů či

⁵⁶ Zákon č. 500/2004 Sb., správní řád, str. 50, §149, odst. 3; Správní právo – soubor zákonů, vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, s.r.o., Plzeň 2022, ISBN 978-80-7380-896-9

⁵⁷ Jak se zapojit do procesu EIA, frankbold.org, © 2005—2024 by Frank Bold, [online] 2022, citace (12-3-24), dostupné z odkazu uvedeném v seznamu použitých zdrojů

se pomocí petice vyzývalo k porušování základních lidských práv a svobod, přednostně uvedených v Listině.⁵⁸

Petice slouží občanům a různým občanským sdružením především k možnosti upozornění na nedostatky a problémy související s obecním a veřejným zájmem. Petice ale narozdíl od místního referenda není pro orgány obcí a měst závazná a orgány se jimi nemusí řídit, mají ale povinnost ve lhůtě 30 dnů odpovědět tomu, kdo petici podal. Občané pro účel sestavení návrhu petice mohou, ale nemusí, vytvořit tzv. petiční výbor, který si ale pak musí zvolit někoho, kdo bude výbor zastupovat a jednat s orgány státní správy či samosprávy. Pro úspěch každé petice je nutné, aby ji svým podpisem podpořil dostatečný počet občanů, petiční výbor nebo aktivní občané poté mohou způsoby, které ovšem neodporují zákonu, vybízet ostatní občany k podepsání. Úřad, kterému je petice zasílána, je povinen ji přijmout, posoudit a odpovědět.⁵⁹ Právo petiční se může považovat za projev občanské vůle a participace na dění věcí veřejných, jelikož i stížnost se považuje za prostředek ke zlepšování veřejného obecního zájmu. Občan obce, který sympatizuje se zněním petice a podepíše ji, se tak podílí na jejím prosazení a projevuje svou vůli orgánům samosprávy.

3.5 Participace občanů – právo shromažďovací a sdružovací

3.5.1 Shromažďovací právo

Právo občanů na pokojné shromažďování je dalším ze základních občanských politických práv zaručených v Listině základních práv a svobod. Právo pokojně se shromažďovat je zde uvedeno v oddílu druhém (politická práva) pod článkem 19. Toto právo lze omezit pouze z důvodů vymezených v čl. 19, odstavec 2 Listiny základních práv a svobod, jde-li o shromáždění na veřejném prostranství, takto: „..., *jde-li o opatření v demokratické společnosti nezbytná pro*

⁵⁸ Usnesení č. 2/1993 Sb., o vyhlášení Listiny základních práv a svobod jako součástí ústavního pořádku České republiky, čl. 18, 765, Správní právo – soubor zákonů, vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, s.r.o., Plzeň 2022, ISBN 978-80-7380-896-9

⁵⁹ Zákon č. 85/1990 Sb., o právu petičním, §2-5; aktuální znění 31.12.2023, zakonyprolidi.cz, ION CS, s.r.o. 2010-2014, citace (20-2-24), dostupné ze zdroje uvedeném v seznamu použitých zdrojů

*ochranu práv a svobod druhých, ochranu veřejného pořádku, zdraví, mravnosti, majetku nebo pro bezpečnost státu.”*⁶⁰

Shromáždění je občanským politickým právem, jelikož výkon shromažďovacího práva je brán, stejně jako petice, jako náznak nesouhlasu určitého počtu občanů s některými činnostmi a cíli jak místní, tak celorepublikové politiky. Občané se tak mohou shromáždit za účelem viditelnosti, výměny názorů a informací, projevu svobody slova, ale hlavně vyjádřením svých názorů a stanovisek jako prostředku k řešení určitých problémů a situací.⁶¹ Právě tímto lze i právo shromažďovací řadit mezi občanskou participaci, občané se tak většinou snaží pomocí svých nespokojeností a stanovisek upozorňovat na společenské i jiné problémy ve výkonech veřejného zájmu, popřípadě i upozorňovat na možná řešení.

Svolání shromáždění občanů může uskutečnit občan starší 18 let, právnická osoba, která sídlí v České republice či skupina občanů. Shromáždění se musí oznámit příslušnému úřadu, a to tak, aby úřad oznámení o shromáždění dostal nejméně 5 dnů před samotným shromážděním. Svolavatel nemusí podávat oznámení příslušnému úřadu, jde-li o shromáždění pořádané právníckými osobami, která jsou přístupná pouze jmenovitě pozvaným členům, pracovníkům a členům, dále o shromáždění pořádané náboženskými společnostmi a církvemi, slouží-li to k projevu náboženských vyznání, a to v kostele, modlitebně, procesím, pouti a dalšími průvody. Výjimku z oznamování úřadům mají také shromáždění konaná s jmenovitě pozvanými lidmi v uzavřených prostorách a shromáždění konaná v obydlích.

O shromáždění platí, že je možné ho svolat a konat téměř kdekoliv, až na určité výjimky. Tyto výjimky zahrnují například okruhy 100 metrů od budov Senátu či Poslanecké sněmovny nebo Ústavního soudu. Rada obce může sama v obvodu své obce určit území, na kterých je možno svolat shromáždění bez potřeby oznámení příslušnému úřadu.^{62,63}

⁶⁰ Usnesení č. 2/1993 Sb., o vyhlášení Listiny základních práv a svobod jako součástí ústavního pořádku České republiky, čl. 19, str. 766, Správní právo – soubor zákonů, vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, s.r.o., Plzeň 2022, ISBN 978-80-7380-896-9

⁶¹ Zákon č. 84/1990 Sb., o právu shromažďovacím, §1, odst. 2; aktuální znění 27.2.2021, zakonyprolidi.cz, ION CS, s.r.o. 2010-2014, citace (20-4-24), dostupné z odkazu uvedeném v seznamu použitých zdrojů

⁶² Například Palackého náměstí v Praze

⁶³ Účast veřejnosti – petice a shromažďování; kap. Shromáždění, nezisková organizace Arnika, arnika.org; Praha [online], citace (1-3-2024), dostupné z odkazu uvedeném v seznamu použitých zdrojů

Samotné oznámení poté musí obsahovat především účel, místo a datum shromáždění, předpokládaný počet účastníků, o jaký typ shromáždění půjde, zajištění základních bezpečnostních opatření a dalších podmínek uvedených v §5, odst. 3 zákona č. 84/1990 Sb., o právu shromažďovacím. Neuvede-li svolavatel povinné údaje do oznámení, příslušný úřad jej v nejbližší možné době upozorní, pokud svolavatel údaje nedoplní či neopraví, úřad oznámení o svolání odloží. Svolavatel pak nemá oprávnění činit veškerá potřebná opatření ke svolávání shromáždění. Úřad sám může svolání shromáždění i zakázat, jestliže by účel takového shromáždění porušoval zákony a ústavu, popíral, zneuctíval nebo rozšiřoval nenávisť vůči ostatním občanům z důvodu jejich rasy, národnosti, pohlaví, původu, politického či náboženského přesvědčení. Úřad shromáždění také zakáže z důvodu, že na smluveném místě již je oznámeno dřívější shromáždění nebo z důvodu, že by na smluveném oznámeném místě občanům hrozí nebezpečí pro jejich zdraví.⁶⁴

Shromáždění, které nebylo oznámeno, bude rozpuštěno a proti neuposlechnutí výzev může být pro fyzické i právnické osoby zahájeno přestupkové správní řízení. Shromáždění, které je svoláno, ačkoliv bylo úřadem zakázáno, je neprodleně vyzváno k ukončení. Řádně oznámené a svolané shromáždění bude rozpuštěno též v případě, jestliže se takové shromáždění výrazně odchýlilo od oznámeného účelu či pokud se účastníci shromáždění neřídí výzvami úřadů nebo se lze domnívat, že při něm páchají trestné činy.⁶⁵

Shrneme-li, je shromáždění považováno za radikálnější projev občanské participace, kde se občané hromadně snaží projevit svůj názor, který považují za lepší, ať už z jakékoliv stránky věci. Námitky, připomínky či stížnosti pak podávají většinou poklidně, přesto je ale shromáždění, zvláště pak demonstrace, společnou aktivistickou akcí, která se lehce zvrtné v naštvaný dav a radikálnější prosazování svých připomínek. Vedle ostatních možností občanské participace je shromáždění společně částečně také s peticí hromadně masovou akcí, která se snaží zajistit, aby i nesouhlasné hlasy měly určitou viditelnost pro orgány místních správ.

⁶⁴ Zákon č. 84/1990 Sb., o právu shromažďovacím, §3-5; aktuální znění 27.2.2021, zakonyprolidi.cz, ION CS, s.r.o. 2010-2014, dostupné z odkazu uvedeném v seznamu použitých zdrojů

⁶⁵ tamtéž, § 12

3.5.2 Sdružovací právo

Právo sdružovací je pak navazujícím článkem 20 vyjádřeno jako možnost a právo občanů sdružovat se v různých spolcích, sdruženích a politických stranách a hnutích. Účast a aktivní participace v politických hnutích a stranách je projevem podpory určitého ideového zaměření, se kterým člen spolku, strany či hnutí sympatizuje. Výkon sdružovacího práva lze omezit pouze zákonem, a to především pouze tehdy, je-li to nezbytné z důvodu ochrany veřejného pořádku, bezpečnosti státu, nebo ochrany základních práv a svobod občanů.⁶⁶

Zákon o sdružování občanů, který upravoval především sdružování ve spolcích, byl k 1.1.2014 zrušen a znění tohoto zákona bylo použito a zpracováno do znění nového občanského zákoníku, pododdílu o spolcích §214-302.

O sdružování v politických stranách a hnutích se zmiňuje stejnojmenný zákon č. 424/1991 Sb., který se specializuje především na politické sdružování, nikoliv ve smyslu sdružování v zájmových a jiných spolcích, náboženských a církevních institucích nebo sdružování občanů za účelem výdělečné činnosti.⁶⁷

Návrh na vznik politické strany či politického hnutí podává ustavený nejméně tříčlenný výbor ministerstvu vnitra. Návrh musí obsahovat stanovy politické strany nebo hnutí⁶⁸, petici alespoň 1000 občanů, kteří připojí své jméno, adresu, datum narození a podpis a souhlasí se založením strany nebo hnutí. Má-li návrh nedostatky týkající se zákonných náležitostí k registraci strany nebo hnutí, ministerstvo na tyto nedostatky neprodleně upozorní, nebudou-li nedostatky odstraněny, řízení o registraci politické strany či hnutí nebude zahájeno. Neupozorní-li ministerstvo na nedostatky ve lhůtě do 10 dnů, má se za to, že návrh poslaný ministerstvu nedostatky nemá. Přijme-li pak ministerstvo návrh a zahájí řízení, je politická strana (hnutí) zapsána do rejstříku stran a hnutí.⁶⁹

Sdružování v politických stranách a hnutích se dá v mezích občanské participace brát jako jeden z nejaktivnějších přístupů, zvláště na lokální úrovni,

⁶⁶ Usnesení č. 2/1993 Sb., o vyhlášení Listiny základních práv a svobod jako součástí ústavního pořádku České republiky, §20, str. 766; Správní právo – soubor zákonů, vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, s.r.o., Plzeň 2022, ISBN 978-80-7380-896-9

⁶⁷ Zákon č. 424/1991 Sb., o sdružování v politických stranách a v politických hnutích, §2; aktuální znění 1.1.2024, zakonyprolidi.cz, ION CS, s.r.o. 2010-2014 [online], citace (22-2-24), dostupné z odkazu uvedeném v seznamu použitých zdrojů

⁶⁸ Název a zkratka strany nebo hnutí, cíle, sídlo strany/hnutí, ustanovení orgánů a práv a povinností členů, zásady hospodaření a další náležitosti uvedené v §6, odst. 2, písm. b) zákona č. 424/1991 Sb., o sdružování v politických stranách a politických hnutích

⁶⁹ Zákon č. 424/1991 Sb., o sdružování v politických stranách a v politických hnutích, § 6-9; aktuální znění 1.1.2024, zakonyprolidi.cz, ION CS, s.r.o. 2010-2014 [online], citace (22-2-24), dostupné z odkazu uvedeném v seznamu použitých zdrojů

přestože na lokální obecní úrovni jsou populárnější bezpartijní a nezávislí kandidáti, kteří tak spoléhají na svou známost, oblibu a sociální kapitál. Členství a sdružování v politických stranách a hnutích samotné však značí jistý aktivní přístup k participaci na správě měst a obcí. Občané, kteří se v tomto smyslu sdružují do politických uskupení za účelem kandidatury do voleb do zastupitelstev obcí, vykonávají taktéž svá volební práva, která jdou ruku v ruce s jakoukoli občanskou participací.

3.6 Participace občanů – pasivní volební právo

Pasivní volební právo je druhé ze dvou hlavních participačních práv upravených již v Ústavě, toto konkrétně v hlavě II., kde je zmíněné právo být zvolen do Parlamentu České republiky. Právo být zvolen do zastupitelstev obcí upravuje také zákon o volbách do zastupitelstev obcí (zákon č. 491/2001 Sb.).

3.6.1 Reprezentace občanů jako občanská participace

Obecně se jedná o nejaktivnější občanský přístup k participaci na správě obce, a to přímou účastí na kandidatuře do orgánů obce, kterými bude v případě zvolení členem. Z této pozice se angažuje v lokálním politickém prostoru, ve kterém má možnost výrazně ovlivňovat veřejné dění a podílet se na fungování a správě obce. K problematice vnitřní participace na správě města se vztahuje také především pojem reprezentace – a to v rámci určité diskuze (vedle mnoha způsobů, jak lze na reprezentaci nahlížet). Řeč je zde o nejhlavnější myšlence reprezentativnosti volených orgánů, kde se na složení volených orgánů odráží socio-ekonomické složení a různorodost místních voličů.⁷⁰ Reprezentant lidu je zvolen do funkce obecního orgánu. Funkci poté vykonává podle svého nejlepšího vědomí a svědomí, aby zastupoval a hájil názory a politické představy svých voličů. Reprezentovat vůli občanů může pak jako jedinec – nestraník, nebo jako člen politického hnutí nebo strany.

3.6.2 Politické strany a nestraníci

Na obecní úrovni je charakteristické většinové zastoupení nezávislých sdružení a kandidátů. Z toho přesvědčení, že nezávislí lokální političtí aktéři

⁷⁰ RYŠAVÝ, Dan, ŠARADÍN, Pavel – Zastupitelé českých měst a obcí; str. 41, 1. vydání, sociologické nakladatelství SLON, Praha 2011, ediční řada Studie, ISBN 978-80-7419-042-1

vyhovují určitým specifickým rysům místního politického participačního procesu. I zde převážně ale závisí na velikosti obce, je dohledatelné, že v menších obcích tvoří nezávislí kandidáti a jejich sdružení i hlavní roli ve formování zastupitelstev a ostatních orgánů samosprávy. Ve větších obcích pak většinou tyto funkce a řady svými členy doplňují.⁷¹ Jak nestraníci, tak i politické strany však hrají důležité role v životě lokální politické scény.

V politických stranách se mohou sdružovat aktivní občané na základě svých politických názorů a postojů, politické strany tak odrážejí politickou vůli občanů a lidu, a to především prostřednictvím voleb, v nichž usilují zejména o získání co nejvíce hlasů a tím většího podílu na moci.⁷² Teorie reprezentativní demokracie klade, až na určité výjimky regionální bezpartijní politiky, velký důraz na politické strany v proměnlivosti na velikosti obcí. S růstem velikostí obcí postupně i historicky rostl i význam politických stran. Dnes je převažující skutečností, že např. do velkého statutárního města nekandidují nestraníci, stejně tak do „vysoké politiky“.⁷³ S tím dále může pracovat myšlenka rozdělení stran na lokální/regionální a s celostátní působností⁷⁴, přičemž politické strany na celostátní úrovni na to, jak jsou známé, nemají takový počet členů na svých základnách. Lokální politické strany vznikají za jednodušším účelem, se svými členy, kterých v tomto případě nemusí být mnoho, jsou schopni zabezpečit plnění svých politických cílů na území svého města či obce. Význam politických stran však pro reprezentativní participaci občanů nespočívá pouze ve smyslu úspěchu jejich členů ve volených orgánech. Již zmíněný nízký počet členů v základnách politických stran se nerovná jejich bezvýznamnosti v celostátním smyslu, případní zájemci o aktivní politiku si mohou myslet, že nejlepší možnost, jak participovat na aktuálním dění obce, je skrz vstup do politické strany, to s výjimkou celostátní politiky platí většinou na rozloze dané obce. Největší úspěšnost nezávislých a nestranných kandidátů ale mají právě komunální volby, a to především v malých

⁷¹ ČMEJREK, Jaroslav – *Obce a regiony jako politický prostor*; str. 64, 1. vydání, Alfa Nakladatelství, s.r.o., Praha 2008, ISBN 978-80-87197-00-4

⁷² *tamtéž*, str. 57

⁷³ RYŠAVÝ, Dan, ŠARADÍN, Pavel – *Zastupitelé českých měst a obcí*; str. 61, 1. vydání, sociologické nakladatelství SLON, Praha 2011, ediční řada Studie, ISBN 978-80-7419-042-1

⁷⁴ Kde samozřejmě i známé politické strany s celostátní působností mají své lokální (okresní, krajské) pobočky a buňky.

obcích. I dodnes stále platí, že nezávislí kandidáti a jejich sdružení jsou v každém následujícím volebním období úspěšnější.⁷⁵

V rámci lokálních voleb je tedy logicky statisticky větší procento uchazečů nestraníků, lokální politickou úroveň angažovanosti politických stran zde převáží fakt, že v městech a menších obcích se zpravidla volí “lidé”, ne strany. V obecních volbách roku 2006 bylo 80 % kandidátů bez stranické příslušnosti, zbylých 20 % kandidátů pak bylo členy více jak 90 politických subjektů. Mezi těmito zvolenými kandidáty s politickou příslušností pak dominovaly také především strany založené v rámci města, celostátně neznámé.⁷⁶ Tento jev vysvětluje pojem “lokální identita”, který se dá vysvětlit jako subjektivní pocit sounáležitosti s místem, kde žijí, a s lidmi, se kterými v tomto místě žijí. Převažující sociální kapitál v případě občanské participace na správě města v obecních volbách vyhrává nad stranickou kampaní.

Obecně pak logicky platí, že čím menší obec je, tím větší sounáležitost a sociální kapitál v místě přetrvává, jelikož občané těchto měst se většinou navzájem osobně znají a i udrží mezi sebou přátelství.⁷⁷ Význam politických stran a hnutí tak začíná převážně na krajské a celostátní úrovni, jelikož menší společenství, která jsou schopna řídit své záležitosti, mají zpravidla větší důvěru ve své volené zástupce. Pomocí nich pak snadněji mohou realizovat své názory a cíle. Ve výzkumech veřejného mínění uvádí dvě pětiny z dotázaných, že mohou ovlivnit dění ve své obci.⁷⁸ Obce tak potřebují určitý počet občanů, kteří jsou ochotní se podílet na jejich reprezentaci a místní samosprávě, buď sami pomocí voleb, na kterých mohou participovat, či jinými možnostmi podrobně popsány v této práci.

3.6.3 Zákonná podoba pasivního volebního práva

Členem obecního zastupitelstva může být zvolen kdokoli, u něhož není v tomto smyslu překážka ve výkonu volebního práva. O neslučitelnosti funkcí

⁷⁵ RYŠAVÝ, Dan, ŠARADÍN, Pavel – Zastupitelé českých měst a obcí; str. 62-63, str. 155
1. vydání, sociologické nakladatelství SLON, Praha 2011, ediční řada Studie, ISBN 978-80-7419-042-1

⁷⁶ ČMEJREK, Jaroslav, BUBENÍČEK, Václav, ČOPÍK, Jan – Demokracie v lokálním politickém prostoru; str. 72, 1. vydání, Grada Publishing, a.s., Praha 2010, ISBN 978-80-247-3061-5

⁷⁷ BERNARD, Josef, KOSTELECKÝ, Tomáš, ILLNER, Michal, VOBECKÁ, Jana – Samospráva venkovských obcí a místní rozvoj; str. 177, 1. vydání, sociologické nakladatelství SLON, Praha 2011, koedice s AV ČR, v.v.i., ISBN 978-80-7419-069-8

⁷⁸ RYŠAVÝ, Dan, ŠARADÍN, Pavel – Zastupitelé českých měst a obcí; str. 154,
1. vydání, sociologické nakladatelství SLON, Praha 2011, ediční řada Studie, ISBN 978-80-7419-042-1

zastupitele s jinými veřejnými funkcemi a zaměstnanci města, obce, městské části a obvodu hovoří odst. 2 § 5 zákona o volbách do zastupitelstev takto: *“Funkce člena zastupitelstva obce, města, územně členěného statutárního města nebo hlavního města Prahy je neslučitelná s funkcí vykonávanou zaměstnancem této obce, města, územně členěného statutárního města nebo hlavního města Prahy zařazeným do obecního nebo městského úřadu této obce nebo města nebo Magistrátu hlavního města Prahy; funkce člena zastupitelstva městského obvodu nebo městské části je neslučitelná s funkcí vykonávanou zaměstnancem zařazeným do úřadu tohoto městského obvodu nebo městské části a s funkcí vykonávanou zaměstnancem zařazeným do magistrátu příslušného územně členěného statutárního města nebo hlavního města Prahy; funkce člena zastupitelstva územně členěného statutárního města nebo hlavního města Prahy je neslučitelná s funkcí vykonávanou zaměstnancem zařazeným do úřadu městského obvodu nebo městské části tohoto města; funkce člena zastupitelstva obce, města, územně členěného statutárního města nebo hlavního města Prahy, městského obvodu nebo městské části je neslučitelná s funkcí vykonávanou zaměstnancem zařazeným do pověřeného obecního úřadu nebo krajského nebo finančního úřadu.”* Funkce člena je podle tohoto odstavce neslučitelná pouze v případě, že zaměstnanec vykonává státní správu přímo vztahující se k územní působnosti příslušné obce, města atd., nebo za podmínky, že jde o zaměstnance jmenovaného primátorem, starostou města, městské části, hl. města Prahy atd.⁷⁹ Do zastupitelstev obcí jsou voleny volební strany, které podají kandidátní listinu. Volební stranou podle volebního zákona může být politická strana nebo hnutí, nezávislí kandidáti nebo jejich sdružení, nebo sdružení politických stran nebo hnutí a nezávislých kandidátů. Pokud volební stranu tvoří nezávislý kandidát nebo sdružení nezávislých kandidátů, je potřeba připojit ke každé volební straně petici podepsanou voliči, kteří kandidaturu nezávislých kandidátů podporují. Potřebné počty podpisů pro petici jsou uvedeny v tabulce níže.

⁷⁹ Zákon č. 491/2001 Sb., o volbách do zastupitelstev obcí a o změně některých zákonů, § 5, aktuální znění 2.8.2021, zakonyprolidi.cz, ION CS, s.r.o. 2010–2024 [online], citace (26-2-24), dostupné z odkazu uvedeném v seznamu použitých zdrojů

Obec, městská část, městský obvod, popřípadě volební obvod	Pro nezávislé kandidáty	Pro sdružení nezávislých kandidátů
do 500 obyvatel	5 %	7 %
nad 300 do 3000 obyvatel	4 %, nejméně 25	7 %
nad 3000 do 10 000 obyvatel	3 %, nejméně 120	7 %
nad 10 000 do 50 000 obyvatel	2 %, nejméně 600	7 %
nad 50 000 do 150 000 obyvatel	1 %, nejméně 1000	7 %
nad 150 000 obyvatel	0,5 %, nejméně 1500	7 %

80

Kandidátní listiny se podávají maximálně 66 dní před volbami, a to s neopomenutelnými náležitostmi, které taxativně vymezuje § 22, odstavec 1 zákona o volbách do zastupitelstev obcí (č. 491/2001 Sb.).⁸¹ Po řádném hlasování je započato sčítání platných hlasů, po němž je vyhlášení výsledků registračním úřadem a tím jsou zvoleni členové zastupitelstva z řad volených kandidátů. Do prvního zasedání zastupitelstva pak registrační úřad vydá zvoleným zastupitelům osvědčení o zvolení. Mandát člena zastupitelstva však vznikne už zvolením, tj. ukončením hlasování. Mandát člena zastupitelstva zaniká pak z několika důvodů: člen odmítne složení slibu nebo slib složí s výhradou, rezignací, úmrtím, dalšími volbami, sloučením či připojením obcí. Kromě těchto případů mandát zastupitele zanikne také, pokud dojde k neslučitelnosti funkcí, přestal-li být zastupitel volitelný nebo rozhodl-li soud o nepodmíněném trestu odnětí svobody.⁸² Zvolený zastupitel má své povinnosti vůči funkci i vůči svým voličům. Práva spojená s funkcí zastupitele jsou popsána především v zákoně č. 128/2000 Sb., o obcích, kde jsou vedle práv a povinností zastupitele zakotveny i další funkce obecních orgánů, kterými může zvolený občan dále a hlouběji participovat na různých záležitostech obecního zájmu.

⁸⁰ Příloha k zákonu č. 491/2001 Sb., o volbách do zastupitelstev obcí a o změně některých zákonů, Počty podpisů na petičích podle § 21, odst. 4; aktuální znění 2.8.2021, zakonyprolidi.cz, ION CS, s.r.o. 2010–2024 [online], citace (26-2-24), dostupné z odkazu uvedeném v seznamu použitých zdrojů

⁸¹ Zákon č. 491/2001 Sb., o volbách do zastupitelstev obcí a o změně některých zákonů, §20-23, aktuální znění 2.8.2021, zakonyprolidi.cz, ION CS, s.r.o. 2010–2024 [online], dostupné ze odkazu uvedeném v seznamu použitých zdrojů

⁸² tamtéž, §40 + §50

3.6.4 Jednací řád zastupitelstva obce

Jednací řád zastupitelstev je interním normativním aktem, podle kterého je zastupitelstvo povinno se řídit, zároveň může sloužit jako jakýsi návod a postup pro zastupitele bez zkušeností, jelikož jsou v jednacím řádu většinou popsány základní postupy, práva a povinnosti zastupitele.

Jednací řád, který popisuje pak hlavně průběh jednání, by měl zpravidla obsahovat i možnost občanů účastnit se jednání a vznášet návrhy, dotazy a podněty.⁸³ Jednání zastupitelstev obcí jsou veřejná, proto městský úřad dostatečný čas předem musí zveřejnit zastupitelstvem uvedené místo, čas a program smluveného zasedání na úřední desce či jiným způsobem pro město obvyklým (např. rozhlas, internetové stránky aj.).

Na zasedání pak může přijít veřejnost, vyjadřovat svá stanoviska na zasedání a návrzích zastupitelstva má však občan obce, který dosáhl věku 18 let, fyzická osoba, která vlastní na katastrálním území města nemovitost, fyzická osoba cizí státní příslušnost, která má v obci hlášen trvalý pobyt nebo i fyzická osoba, které bylo uděleno čestné občanství obce. Účastní-li se zasedání a jednání zastupitelstva obce poslanec, senátor, zástupce orgánů kraje, člen vlády nebo jím určený zástupce a požádá o slovo, bude mu uděleno.

Občané i mimo zasedání zastupitelstva mohou připomínkovat určité záležitosti a podle zákona o obcích (č. 128/2000 Sb.) mohou občané požadovat projednání určité záležitosti, pokud spadá pod samostatnou působnost zastupitelstva a obce. Žádost o projednání určité záležitosti musí být projednána radou obce do 60 dnů (90 dnů, pokud jde o působnost zastupitelstva), jestliže žádost podepsalo určité procento občanů.

Jiné příspěvky a návrhy občanů budou zařazeny do programu zasedání, veřejnost může překládat písemné materiály k návrhům, příspěvky pak budou v rámci bodu probírány, avšak pro zúčastněné občany na zasedání časově omezeně.⁸⁴

V průběhu zasedání nesmí veřejnost nevhodným způsobem do jednání jakkoliv zasahovat. Ty osoby z řad veřejnosti, které budou nevhodným způsobem do zasedání zasahovat, mohou být předsedou zasedání vykázaný. Na zasedání se

⁸³ Pro tuto kapitolu se pro tento příklad vycházelo ze znění jednacího řádu města Libochovice, odkaz dostupný ze seznamu použitých zdrojů

⁸⁴ Jednací řád zastupitelstva města, str. 3, čl. 6; Město Libochovice – oficiální web, schváleno k r. 2016, <https://www.libochovice.cz>, dokument dostupný z odkazu uvedeném v seznamu použitých zdrojů

pořizuje zápis jednání, který je po ukončení vhodně umístěn k nahlížení. Nahlížet do zápisu a pořizovat si z něj výpisy může pouze osoba, která má právo vyjadřovat svá stanoviska na zasedáních.⁸⁵

Aktivní účast na zasedáních zastupitelstva obce je účinný prostředek místní občanské participace, která pochází přímo od jednotlivců, kteří, ač přímo nezapojeni do přímé správy obce členstvím v jejích orgánech, mohou nepřímo přispívat k prosazování veřejného zájmu aktivní, i politickou participací jako občan obce.

⁸⁵ Jednací řád zastupitelstva města, str. 5, čl. 8, odst. 1,2 + str. 6, čl. 11, odst. 1,3; Město Libochovice – oficiální web, schváleno k r. 2016 [online], <https://www.libochovice.cz>, dokument dostupný z odkazu uvedeném v seznamu použitých zdrojů

4 Politický aktivismus

Vedle širokého pojmu participace souvisí s tímto tématem ruku v ruce pojem “politický aktivismus”, který se v závislosti na projevování může vyznačovat s nebo i bez účasti participace. Zatímco však pojem aktivismus popisuje činnost, kterou konají aktivisté a jejich organizace, pojem participace souvisí spíše s možnostmi obyčejných občanů. Jako aktivismus lze tedy v tomto případě chápat aktivitu zainteresovaných osob v určitých politicky orientovaných činnostech, které však zpravidla nesouvisí přímo s volbami. Obyčejní občané se tak normálně za aktivisty nepovažují, neboť ti v politice participovat mohou, ale také nemusí. Z tohoto hlediska lze pojmy politický aktivismus i občanská participace považovat za pojmy rozdílné, přestože je často obtížné najít přesný definiční rozdíl a odlišnosti. Každý pojem má tak svou teoretickou i praktickou úroveň.

S těmito fakty lze pak kombinace participace a aktivismu rozdělit na tři logicky popsané možnosti. První je aktivismus s participací, který kombinuje oba pojmy, tzn. například že občan, který se angažuje v lokální politickém prostoru je i aktivistou. Druhým případem je aktivismus bez participace a třetím participace bez aktivismu.⁸⁶ Zatímco první případ, tedy kombinace participace a aktivismu, zachycuje schopnost občanských aktivistů o zapojení většího počtu občanů z nepolitické sféry ke kolektivnímu jednání, tj. k účasti na politice, druhý a třetí případ charakterizují zapojení občanů bez formálních organizací nebo profesionálních aktivistických sdružení.

Do politického aktivismu se dá zařadit i pojem nevolební participace, což je pro aktivismus i participaci bez politických organizací obecně důležitý pojem. Jedná se vlastně o stav, kdy se občané bez politických ambicí chtějí zúčastnit jako prvek a podpořit určitý názor. V politickém životě nedosahuje však takové úrovně možností o rozhodování, ale přesto je důležitým prvkem v demokratickém státě a je brán jako jedna z nejdůležitějších a nejčastějších participací občanů. Spadají sem aktivity jako jsou účast na demonstracích, podepisování petic, kontaktování veřejně známých státníků, různé srazy nebo i finanční podpory. V těchto aktivitách se častěji angažují občané s vyšším dokončeným vzděláním. Až na petice se také více angažují muži, na demonstracích se zase více vyskytují mladí

⁸⁶ CÍSAŘ, Ondřej – Politický aktivismus v České republice; str. 29, 1. vydání, Centrum pro studium demokracie a kultury, Brno 2008, překlad Jiří Ogrocký, ISBN 978-80-7325-168-0

občané. Přímo v aktivitách, jako jsou petice či demonstrace, převážně participují občané, kteří nejsou v nějakém určitém směru spokojeni s politickou, ekonomickou, sociální nebo jinou záležitostí a dávají tak orgánům veřejné správy najevo svou nespokojenost. Častěji však v ostatních případech participují občané, kteří jsou spokojeni se současným politickým systémem a demokracií státu. Tito občané zpravidla mívají vyšší socio-ekonomický status, popřípadě kulturní a sociální kapitál.⁸⁷

4.1 Účast v organizaci jako projev politického aktivismu

Sdružování do spolků za účelem politické participace lze vyjádřit jako politicky aktivní spolky či politické strany, které chtějí a mohou kandidovat v místních volbách do zastupitelstva. Politické strany a hnutí se většinou aktivně snaží participovat na zlepšování místních podmínek z důvodu zisku přízně a případných volebních hlasů. Vedle tohoto druhu občanského sdružování popsaném v [kapitole 3.4.2](#) vznikají i spolky bez přímého napojení na participační organizaci nebo aktivistické sdružení. Místní občanská sdružení, spolky a obecně participace v místní komunitě se spíše s větší pravděpodobností budou zajímat a aktivně starat převážně o své vlastní okolí ve snaze zlepšení obecního blaha a prostředí. Opět se zde pracuje s pojmem sociální kapitál, který se zde vyskytuje v rámci samotného sdružování ve spolcích, a tedy sdružuje občany mnohdy odcizené.⁸⁸

Občanská sdružení se s novým občanským zákoníkem přeměnila na spolky, jejichž počet se během třiceti let dostal nad 100 tisíc spolků, pod tyto spolky však spadají všechny typy spolků, nejen ty, které se zabývají aktivní občanskou participací či politickým aktivismem. Řeč je o spolcích, které se velkou mírou pohybují v neziskovém sektoru. V prostoru jsou tyto neziskové spolky zastoupeny převážně ve větších městských centrech, občané ČR se nejčastěji angažují v neziskových spolcích, jako jsou sportovní organizace, kulturní a vzdělávací spolky organizace a náboženské organizace. Za třicet let se počet angažovaných občanů i v těchto neziskových spolcích zdvojnásobil. Na druhé straně členská základna spolků spojených s politickou angažovaností, tj. politické strany a hnutí, je o dost nižší než dříve.

⁸⁷ RYŠAVÝ, Dan, FIEDOR, David (editoři) – Fakta a trendy v současné české společnosti, str. 161; 1. vydání, vydala Univerzita Karlova, nakladatelství Karolinum, Praha 2023, ISBN 978-80-246-5473-7

⁸⁸ tamtéž, str. 148

S tímto také souvisí důvěra v různé instituce, která se nepohybuje v České republice na vysokých číslech. Může za to také zčásti problém mezilidské důvěry, která tak převážně určuje, zda obyvatelé různých krajů, obcí a států důvěřují veřejným institucím a s nimi spojeným veřejným funkcím. Většinou platí, že důvěřují-li si lidé navzájem, důvěřují i veřejným institucím. Instituce, které často nemají ve vybraných lokalitách v očích obyvatel přílišnou důvěru, jsou například parlament, soudy, policie, obecně pak třeba politici, právníci či celý právní systém České republiky. Vnímání důvěry je často ovlivňováno rozšířeností korupce, ale také například nenávisťnými a nepravdivými informacemi, kterých využívá ve svůj prospěch třetí strana.

Aktivitu a účast v různých občanských a politických sdruženích dnes již obyvatelé nepovažují za důležitou součást občanství, možná proto také dnes i občané vnímají různé neziskové organizace jako převážně nedůvěřivé. Místo participaci v občanských spolcích je pro občany dle průzkumů důležitější dodržování zákonných předpisů, volební účast nebo vyhýbání se daňovým únikům. Nedůvěra v neziskové organizace se dnes pohybuje na 50-60%, a to již od roku 2015.⁸⁹ Stále však je více občanů, kteří jsou členy neziskových organizací a různých nepolitických druhů spolků než těch aktivistických a politických. Přesto je zde po čas trvání České republiky vymezeno několik známých druhů a souborů aktivistické participace, které představují možnosti občanských aktivních aktérů.

4.2 Mody aktivismu, jejich zdroje a politické příležitosti

Aktivismus v České republice nelze vystihnout jednou souhrnnou charakteristikou, která by definovala každou aktivistickou politickou organizaci. Existují zde čtyři mody aktivismu, kde každý způsob představuje charakteristiku politických aktérů. Jednotlivé mody aktivismu se od sebe liší, a to převážně z hlediska počtu účastníků (velikosti), způsobu jednání, četnosti protestních akcí a jejich geografického umístění.

4.2.1 “Starý” participační aktivismus

Tento způsob je založen na relativně vysoké participaci, avšak ve srovnání s jinými mody aktivismu je zde nižší četnost protestních akcí (demonstrací a

⁸⁹ RYŠAVÝ, Dan, FIEDOR, David (editoři) – Fakta a trendy v současné české společnosti, str. 152-154; 1. vydání, vydala Univerzita Karlova, nakladatelství Karolinum, Praha 2023, ISBN 978-80-246-5473-7

stávky). Jako dobrý příklad tohoto aktivismu jsou odborové svazy, zaměstnanecké a zemědělské organizace a odbory. I když tedy pak tyto organizace nepořádají protestní akce příliš často, když už je svolají, často se jich zúčastní početná skupina občanů s velkou základnou. Většinou pak i tyto protestní akce bývají většinou pořádány v celostátním měřítku jako celostátní událost. Stávka pak u tohoto typu aktivismu bývá vedle méně silnější demonstrace nejsilnější strategií, je zde omezen počet standardních strategií, jakými jsou například petice.

Chybí zde nové “kulturní” akce a strategie, cílem požadavků bývá pak většinou ekonomická a politická sféra, požadavky samotné jsou mířeny převážně na centrální státní instituce a velké národní firmy.⁹⁰

4.2.2 “Nový” transakční aktivismus

Tento modus aktivismu má před všemi ostatními kategoriemi krom občanské sebeorganizace velký náskok v počtu protestních událostí, pokud je ale řeč o početnosti, nemá tak vysoké počty jako “starý” participační aktivismus. Prakticky je odpovědný za většinu protestních akcí organizovaných určitou organizací či skupinou občanů. Přestože jejich demonstrace a petice probíhají primárně nenásilnou formou, mají širší záběr nových “kulturních” a masových strategií než ostatní kategorie. Těmi mohou být nejrůznější festivaly nebo výstavy.

Nejvíce se jejich protestní akce a události zabývají problematikami lidských a občanských práv, veřejné politiky, práv zvířat, ekologie a životního prostředí, které se soustředí taktéž občas proti státním institucím, firmám a občas někdy i proti institucím jiných států. Podporují naopak veřejné mínění a “hlas lidu”.

4.2.3 “Nový” radikální aktivismus

Tato kategorie je nejcentralizovanějším modelem aktivismu, z hlediska početnosti je na tom ještě hůře než transakční aktivismus, jeho základna je méně početnější než oba předchozí mody. Počet protestních událostí a akcí je pak na pomezí mezi novým transakčním aktivismem a starým participačním aktivismem. Přestože jednání nového radikálního aktivismu se zabývají spíše nenásilnými demonstracemi, portfolio strategie se od nového transakčního aktivismu poměrně liší.

⁹⁰ CÍSAŘ, Ondřej – Politický aktivismus v České republice; str. 36-37, 1. vydání, Centrum pro studium demokracie a kultury, Brno 2008, překlad Jiří Ogrocký, ISBN 978-80-7325-168-0

Narozdíl od ostatních možností aktivismu je zde i prvek přímých násilných akcí, stejně tak je zde i důležitý prvek ve výběru cílů, kde se místo státních institucí častěji vybírají političtí a veřejní aktéři a elita, veřejná mínění, mezinárodní instituce a ideologičtí nepřátelé obecně. Nový radikální aktivismus se tak orientuje spíše na mezinárodní záležitosti a instituce, kam směřují i jejich požadavky. Požadavky se orientují především na státní a národní bezpečnost, mezinárodní vztahy, zahraniční politiku, ale i na lidská práva.

4.2.4 Občanská sebeorganizace

Již dle názvu pojem občanská sebeorganizace představuje případ mobilizace občanů bez zapojení a participace určité skupiny či organizace. Tento modus zahrnuje nejpočetnější kategorii společenských a protestních akcí a událostí po roce 1993. Přesto jsou tyto události svým rozsahem spíše malé, jelikož nemobilizují velký počet individuálních účastníků, jedinou výjimkou je jednorázová masová mobilizace občanů v roce 1999, zvaná jako “Děkujeme, odejděte!”. Krom této události je tento modus charakteristický sice častými protestními akcemi, avšak s menším počtem účastníků. Jedná se tak o nejvíce decentralizovanou kategorii politického aktivismu.

Převažuje zaměření na centrální státní instituce, jejich úřady a odpovědné instituce na menších úrovních, firmy a veřejné politiky. V jednáních a strategiích se objevují především petice, někdy i nenásilné demonstrace. V peticích převážně mohou stanovit své požadavky, které se týkají zvláště správného fungování národních institucí, soudů i policie. Objevují se i různé požadavky týkající se environmentální politiky a životního prostředí.⁹¹

4.2.5 Příležitosti a zdroje

Tyto čtyři mody aktivismu mají jednotlivé specifické charakteristiky. Teorie příležitostí se opírá především o rozdíly v přístupu ke zdrojům, které pak většinou určují jakousi mobilizační schopnost, kterou jsou schopné shromáždit a ovlivnit větší počet účastníků. Jádrem konceptu politických příležitostí jsou formální i neformální politické instituce. Hlavní myšlenkou zde je, jakou mírou otevřenosti či uzavřenosti instituce je usnadňována mobilizace, kde platí, že

⁹¹ CÍSAŘ, Ondřej – Politický aktivismus v České republice; str. 38-39, 1. vydání, Centrum pro studium demokracie a kultury, Brno 2008, překlad Jiří Ogrocký, ISBN 978-80-7325-168-0

otevřenější organizace a instituce mají snazší mobilizační činnost. Politické příležitosti a zdroje jsou vysvětlením popsaných modů aktivismu.

V souvislosti s vysvětlením zdrojů a politických příležitostí jsou vymezeny čtyři hypotetické situace. Prvním je kombinace nízkých omezených zdrojů, ale otevřených příležitostí, kdy vznikne tzv. příležitostná mobilizace malého rozsahu, tato první situace může nastat například u občanské sebeorganizace. Druhou situací je tzv. začlenění, které je charakteristické otevřenými příležitostmi a vysokými zdroji. Marginalizace nebo mimoinstitucionální mobilizace se dá nazvat třetí situace, která se dá popsat jako kombinace vysokých zdrojů, ale uzavřené příležitosti. Čtvrtou situací je poté tzv. vyloučení, které je pravým opakem začlenění, jelikož pro vyloučení jsou charakteristické nízké omezené zdroje a uzavřené příležitosti. Těmito čtyřmi hypotetickými situacemi je vymezena explanační typologie čtyř modů aktivismu, což tvoří základ teorie politického aktivismu v České republice.⁹²

4.3 Možné motivace občanů k zapojení do participace

Zastupitelé obcí a měst mají i sami ze své funkce možnost některými svými činnostmi motivovat spoluobčany k účasti na veřejném životě. Přizvání k účasti na zasedání zastupitelstva je sice častým, známým, levným a pro zastupitelstvo nenáročným případem, jak občané mohou alespoň zčásti participovat na správě města a obce, ale existují i jiné metody, které mohou zastupitelé uplatňovat k naplnění této motivace.⁹³

Častým cílem této motivace k účasti je zvyšování informovanosti o městské a obecní správě. K tomu mohou sloužit všelijaké informační zdroje a kanály, dnes kupříkladu i internetové zdroje a stránky obce, toto může zastupitelstvo doprovázet i různými akcemi obce, kam se naláká větší počet obyvatel. Těmito akcemi jsou například sportovní dny, výstavy, dětské dny a jiné společenské akce pořádané obcí. Chce-li ale zastupitelstvo zjistit přímé názory občanů, je třeba použít metody názorových průzkumů. Těchto možností zapojení občanů, i když nepřímou, je několik způsobů.

⁹² CÍSAŘ, Ondřej – Politický aktivismus v České republice; str. 74-76 + 156, 1. vydání, Centrum pro studium demokracie a kultury, Brno 2008, překlad Jiří Ogrocký, ISBN 978-80-7325-168-0

⁹³ Jak přizvat občany ke spolupráci, str. 23; Agora Central Europe (společnost pro demokracii a kulturu), © 2006 Praha, [online] citace (13-3-24), dokument dostupný z odkazu uvedeném v seznamu použitých zdrojů

Ve spolupráci s odborníkem, například sociologem, může určitá komise či zastupitelstvo připravit dotazník nebo anketu. Pomocí něj/ní se zastupitelstvo může ptát na názory městských a obecních záležitostí z pohledu občanů a dát tak prostor obyvatelům se vyjádřit k různým tématům. Lidé jsou většinou ochotnější, když cítí, že se dotazník týká přímo jich a jejich okolí a že má obec či město zájem o jejich názor. Dotazníky bývají anonymní a na závěr zastupitelstvo svolá schůzi, která občany seznámí s účastí, problematikou a výsledkem šetření. Je možná i následná diskuze ohledně výsledků a dalších kroků orgánů obce. V rámci dotazníkového a anketového šetření je důležitá účast obyvatelstva, která se může obec od obce lišit a tím výrazně ovlivnit výsledek. Ti, kteří se dotazníků a anket účastní, jsou těmi, kteří v obci mají zájem o veřejné dění a mají chuť a vůli obci svými názory dát najevo, co si myslí. I když tedy participace na dotazníkovém a anketovém šetření nebude nejsilnější, stále lze v každé obci najít skupinu aktivních občanů, se kterými bude možnost spolupracovat.

Mnohem časově náročnější, a proto méně uplatňované, jsou poté individuální rozhovory s obyvateli obce. Probíhají na podobném principu jako dotazování v podobě dotazníků, je zde ale šance na větší procento odpovědí, protože nedostanou-li tazatelé dostatek odpovědí, tato možnost nemá pro orgány obcí smysl. Odpovědi získané z tohoto druhu dotazování jsou pak mnohem pravdivější a lépe zrcadlí skutečné názory obyvatel.⁹⁴

Individuální rozhovory pak mohou být uskutečňovány i prostřednictvím telefonních rozhovorů, dotazování pak většinou mají na starost dobrovolníci a zaměstnanci obce. Tazatelé mají obvykle obavy z toho, jak budou občany přijati, ale většinou jsou obyvatelé rádi, že se městský úřad a radnice zajímá o jejich názory. Vedle přímého dotazování pak většinou funguje i tzv. neformální část, kde občané mnohdy poradí a upozorní na záležitosti, které orgány třeba neřeší. Tato metoda může být vedle ostatních možností organizačně méně náročná, efektivnější a levnější.

Dalšími možnostmi mohou být i všechny různé kombinace těchto tří metod, což je často výhodnější nejen z finanční a organizační stránky, ale často se získá důvěryhodnější přehled o veřejném mínění. V projektech se tak nejčastěji kombinují dotazníková šetření s telefonickými rozhovory. Často se dotazování

⁹⁴ Jak přizvat občany ke spolupráci, str. 24-25; Agora Central Europe (společnost pro demokracii a kulturu), © 2006 Praha, [online], citace (13-3-24), dokument dostupný z odkazu uvedeném v seznamu použitých zdrojů

týká i jen vybrané skupiny obyvatel, pro kterou se zvolí obsáhlejší typ dotazování (ať už písemného nebo osobního) než pro ostatní obyvatele. Zde, i v mnoha dalších případech, je efektivnější kombinovat různé druhy zkoumání veřejného mínění. Plánuje-li zastupitelstvo program a stanovuje si priority, je motivace obyvatel k zapojení a participaci jednou z výhodných možností, jak si i získat jakési “schválení” priorit a názorů od samotných obyvatel.

Po ukončení dotazování musí většinou orgány přistoupit k rozhodnutí, jak s výsledky anket naloží. Zde také záleží na tom, zda mělo dotazování a rozhovory pouze informativní, doporučující nebo rozhodovací charakter, nebo čemu občané dávali nejvyšší prioritu. V dalších případech mohou pak orgány na společné veřejné schůzi o výsledcích rozhodnout dle následné debaty, popřípadě může uspořádat rozhodování přímo na schůzi.⁹⁵ Výsledek hlasování však může být veřejný, ale výsledné rozhodnutí si i může zastupitelstvo nechat jako svou kompetenci a rozhodnout pouze ve sboru členů zastupitelstva. Případů, jak občany motivovat k participaci na správě a fungování obce, je na lokální úrovni větší možnost, než se tomu může zdát na úrovni celostátní, to i z důvodů⁹⁶ uvedených ve vybraných kapitolách této práce.

4.4 Zhodnocení politického aktivismu a občanské participace

Mody a soubory politického aktivismu definují jednotlivé charakteristické možnosti občanské aktivity, které jsou v České republice nejrozšířenější od roku 1993. Kombinace politického aktivismu a občanské participace jsou vymezením jakýchkoliv občanských aktivit v rámci lokální politicky aktivistické sféry. Občanská participace, tak jak byla vymezena v této práci, se opírá především o možnosti voleb a politických práv LZPS, jako je referendum, petice, právo na shromáždění, zatímco se dá říci, že politický aktivismus označuje aktivity, které jsou považovány za určitou formu občanské participace, které nesouvisí s volbami ani politickými právy popsány v LZPS. Každý občan, který se podílí na jedné z aktivit, jimiž sdílí a prosazuje svůj názor, je součástí jednoho z těchto popsanych pojmů. Záleží tak pouze na občanech, jakou cestou participace či aktivismu se vydají.

⁹⁵ Jak přizvat občany ke spolupráci, str. 26-27, 36; Agora Central Europe (společnost pro demokracii a kulturu), © 2006 Praha, [online], citace (13-3-24), dokument dostupný z odkazu uvedeném v seznamu použitých zdrojů

Závěr

Občanská participace na veřejném dění a správě, ať už lokální či celostátní, je důležitým, ale hlavně žádaným předpokladem každého právního demokratického státu. Možnost občanů účastnit se nejen voleb, ale i dalších aktivistických participačních procesů uvedených v této práci, jsou základními politickými právy zajišťovanými Listinou základních práv a svobod ČR, kterými může každý občan obce i státu vyjadřovat svůj názor, politické přesvědčení a nespokojenost. Svoboda politické diskuze a politických práv je základním prvkem i občanské participace na správě a fungování města. Obec či město jako samosprávný celek s vlastní působností jsou v jistém smyslu odkázáni právě na tuto občanskou participaci.

Cílem této bakalářské práce bylo především vymezit a popsat pojem občanské participace, a to na lokální obecní úrovni. Přes základní úvodní terminologii, která je pro výklad následujících kapitol esenciální, bylo před samotným hlavním tématem ještě přiblížena ústavní a zákonná úprava pojmů úzce souvisejících s občanskou participací. Přiblíženy byly zejména základní předpisy českého právního řádu, které participaci, byť mnohdy jen teoreticky, upravují. Od základních předpisů, jakými jsou Ústava ČR nebo Listina základních práv a svobod, až po konkrétní zákony upravující problematiku participace na lokální úrovni.

Hlavní téma bylo poté po úvodním přiblížení rozděleno na podkapitoly, kde se každá podkapitola zabývala jednou z metod a možností, jakými mohou občané na správě města participovat, kde se zejména přihlíželo ke třem důležitým podkapitolám o aktivním volebním právu, pasivním volebním právu a o referendu, které se dají považovat vedle dalších možností za úplně nejdůležitější v celém prostředí politické občanské participace. Teoretické podkapitoly jsou pak doplněny pár přímo mířenými příklady – podkapitoly o místních referendech o hlubinných úložistiích vyhořelého jaderného paliva, o jednacím řádu zastupitelstva obce a o stavebním řízení.

Druhé hlavní téma, které svou tematikou taktéž úzce souvisí s občanskou participací a je jakýmsi doplňujícím závěrem celé práce, je problematika politického aktivismu, které zkoumá zajímavé teoretické poznatky i o dalších možnostech aktivismu i participace, které v souvislosti s tématem v práci nebyly zmíněny.

Resumé

Citizen participation in public affairs and governance, whether local or national, is an important, and above all desirable, prerequisite for any democratic state governed by the rule of law. The ability of citizens to participate not only in elections, but also in the other activist participation processes outlined in this thesis, are fundamental political rights guaranteed by the Charter of Fundamental Rights and Freedoms of the Czech Republic, through which every citizen of the municipality and the state can express his or her opinion, political convictions and dissatisfaction. Freedom of political discussion and political rights is also a fundamental element of citizen participation in the governance and functioning of the city. A municipality or city as a self-governing entity with its own powers is in a sense dependent on this civic participation.

Bachelor thesis' objective was to define and describe the concept of civic participation at the local municipal level. Despite the basic introductory terminology, which is essential for the interpretation of the following chapters, the constitutional and statutory regulation of concepts closely related to civic participation was approached before the main topic itself. In particular, the basic provisions of the Czech legal system that regulate participation, albeit often only in theory, were presented. This ranges from basic regulations, such as the Constitution of the Czech Republic or the Charter of Fundamental Rights and Freedoms, to specific laws regulating the issue of participation at the local level.

The main topic was then divided into subchapters after an introductory overview, where each subchapter dealt with one of the methods and possibilities for citizens to participate in the governance of the city, where three important subchapters on the active right to vote, the passive right to vote and the referendum were particularly taken into account, which can be considered, among other possibilities, as the most important in the whole area of political civic participation. The theoretical subchapters are then supplemented by a few directly targeted examples - subchapters on local referendums on underground storage sites for spent nuclear fuel, on the rules of procedure of the municipal council and on construction procedures.

The second main topic, which is also closely related to civic participation and is a kind of complementary conclusion to the whole thesis, is the issue of political activism, which explores interesting theoretical insights into other possibilities of activism and participation that have not been mentioned in the context of the thesis.

Seznam použitých zdrojů a citací

Literatura

- BALÍK, Stanislav – **Komunální politika: obce, aktéři a cíle místní politiky**; 1. vydání, Grada Publishing, a.s., Praha 2009, ISBN 978-80-247-2908-4
- BERNARD, Josef, KOSTELECKÝ, Tomáš, ILLNER, Michal, VOBECKÁ, Jana – **Samospráva venkovských obcí a místní rozvoj**; 1. vydání, sociologické nakladatelství SLON, Praha 2011, koedice s AV ČR, v.v.i., ISBN 978-80-7419-069-8
- CÍSAŘ, Ondřej – **Politický aktivismus v České republice**; 1. vydání, Centrum pro studium demokracie a kultury, Brno 2008, překlad Jiří Ogrocký, ISBN 978-80-7325-168-0
- ČERMÁK, Daniel, VOBECKÁ, Jana a spol. – **Spolupráce, partnerství a participace v místní veřejné správě: význam, praxe, příslib**; 1. vydání, sociologické nakladatelství SLON, Praha 2011, koedice s AV ČR, v.v.i., ISBN 978-80-7419-067-4
- ČMEJREK, Jaroslav – **Obce a regiony jako politický prostor**; 1. vydání, Alfa Nakladatelství, s.r.o., Praha 2008, ISBN 978-80-87197-00-4
- ČMEJREK, Jaroslav, BUBENÍČEK, Václav, ČOPÍK, Jan – **Demokracie v lokálním politickém prostoru**; 1. vydání, Grada Publishing, a.s., Praha 2010, ISBN 978-80-247-3061-5
- LINEK, Lukáš, CÍSAŘ, Ondřej, PETRÚŠEK, Ivan, VRÁBLÍKOVÁ, Kateřina – **Občanství a politická participace v České republice**; 1. vydání, sociologické nakladatelství SLON, Praha 2017, koedice s AV ČR, v.v.i, ISBN 978-80-7419-262-3
- KADEČKA, Stanislav – **Právo obcí a krajů v České republice**; 1. vydání, nakladatelství C. H. Beck, Praha 2003, ISBN 80-7179-794-4
- KLÍMA, Karel a kol. – **Odpovědnost územní samosprávy**; Metropolitan University Prague Press, Praha 2014, Metropolitní univerzita Praha, ISBN 978-80-87956-09-0
- MÜLLER, Karel – **Češi a občanská společnost: pojem, problémy, východiska**; 2. vydání, nakladatelství TRITON, s.r.o., Praha 2003, edice Filosofická setkávání, sv. 2, ISBN 80-7254-387-3
- RYŠAVÝ, Dan, FIEDOR, David (editoři) – **Fakta a trendy v současné české společnosti**, 1. vydání, vydala Univerzita Karlova, nakladatelství Karolinum, Praha 2023, ISBN 978-80-246-5473-7

- RYŠAVÝ, Dan, ŠARADÍN, Pavel – **Zastupitelé českých měst a obcí**; 1. vydání, sociologické nakladatelství SLON, Praha 2011, ediční řada Studie, ISBN 978-80-7419-042-1
- WOKOUN, René, MATES, Pavel (editoři) – **Management regionální politiky a reforma veřejné správy**; Linde Praha, a.s., právnické a ekonomické nakladatelství a knihkupectví B. Hořínkové a J. Tuláčka, Praha 2006, ISBN 80-7201-547-8

Právní předpisy

- **Zákon č. 84/1990 Sb., o právu shromažďovacím**, aktuální znění 27.2.2021, zakonyprolidi.cz, ION CS, s.r.o. 2010-2014 [online], dostupné ze zdroje: <https://www.zakonyprolidi.cz/cs/1990-84>
- **Zákon č. 85/1990 Sb., o právu petičním**, aktuální znění 31.12.2023, zakonyprolidi.cz, ION CS, s.r.o. 2010-2014 [online], dostupné ze zdroje: <https://www.zakonyprolidi.cz/cs/1990-85>
- **Zákon č. 424/1991 Sb., o sdružování v politických stranách a v politických hnutích**, aktuální znění 1.1.2024, zakonyprolidi.cz, ION CS, s.r.o. 2010-2014 [online], dostupné ze zdroje: <https://www.zakonyprolidi.cz/cs/1991-424>
- **Zákon č. 1/1993 Sb., Ústava České republiky**, Správní právo – soubor zákonů, vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, s.r.o., Plzeň 2022, ISBN 978-80-7380-896-9
- **Usnesení č. 2/1993 Sb., o vyhlášení Listiny základních práv a svobod jako součástí ústavního pořádku České republiky**, Správní právo – soubor zákonů, vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, s.r.o., Plzeň 2022, ISBN 978-80-7380-896-9
- **Zákon č. 106/1999 Sb., o svobodném přístupu k informacím**, Správní právo – soubor zákonů, vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, s.r.o., Plzeň 2022, ISBN 978-80-7380-896-9
- **Zákon č. 128/2000 Sb., o obcích (obecní zřízení)**, Správní právo – soubor zákonů, vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, s.r.o., Plzeň 2022, ISBN 978-80-7380-896-9
- **Zákon č. 100/2001 Sb., o posuzování vlivů na životní prostředí a o změně některých souvisejících zákonů**, aktuální znění 1.1.2024, zakonyprolidi.cz, ION CS, s.r.o. 2010–2024 [online], dostupné ze zdroje: <https://www.zakonyprolidi.cz/cs/2001-100>
- **Zákon č. 491/2001 Sb., o volbách do zastupitelstev obcí a o změně některých zákonů**, aktuální znění 2.8.2021, zakonyprolidi.cz, ION CS, s.r.o. 2010–2024 [online], dostupné ze zdroje: <https://www.zakonyprolidi.cz/cs/2001-491>

- **Zákon č. 22/2004 Sb., o místním referendu a o změně některých zákonů**, aktuální znění 1.2.2022, zakonyprolidi.cz, ION CS, s.r.o. 2010-2014 [online], dostupné ze zdroje: <https://www.zakonyprolidi.cz/cs/2004-22>
- **Zákon č. 500/2004 Sb., správní řád**, Správní právo – soubor zákonů, vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, s.r.o., Plzeň 2022, ISBN 978-80-7380-896-9
- **Zákon č. 89/2012 Sb., občanský zákoník**, ÚZ – úplné znění, podle stavu k 1.1.2023, rejstřík Karel Eliáš, Marek Svatoš, nakladatelství Sagit, a.s., ISBN 978-80-7488-553-2
- **Zákon č. 186/2013 Sb., Zákon o státním občanství České republiky a o změně některých zákonů (zákon o státním občanství České republiky)**, aktuální znění 1.2.2022, zakonyprolidi.cz, AION CS, s.r.o. 2010–2024, dostupné ze zdroje: <https://www.zakonyprolidi.cz/cs/2013-186>

Elektronické zdroje

- ČERNÝ, Aleš. seznamzpravy.cz: **Drábová: Je přirozené, že úložiště jaderného odpadu místním vadí. Stát musí naslouchat a kompenzovat**, [online] Seznam Zprávy 2019, © Seznam.cz, a.s., dostupné ze zdroje: <https://www.seznamzpravy.cz/clanek/drabova-je-prirozene-ze-uloziste-jaderneho-odpadu-mistnim-vadi-stat-musi-naslouchat-a-kompenzovat-76015>
- SYTOVÁTKOVÁ, Jaroslava – **Úvod do problematiky veřejné správy**; [online] Technická univerzita v Liberci, <https://turbo.cdv.tul.cz/>, dostupné ze zdroje: <https://turbo.cdv.tul.cz/mod/book/view.php?id=5959>
- TOMAŠTÍK, Martin – **Postupy pro vydávání právních předpisů na úrovni obce**, Olomouc 2014, bakalářská práce (vedoucí: Dalimila Gadasová), [online] fakulta právnická Univerzity Palackého v Olomouci, dostupná z odkazu: https://theses.cz/id/h17e3s/BC_pree_Tomatk.docx
- **Co je to EIA**, frankbold.org, © 2005—2024 by Frank Bold, [online] 2021, dostupné z odkazu: <https://frankbold.org/poradna/zivotni-prostredi/zamery-ovlivnujici-zivotni-prostredi/eia/rada/co-je-eia>
- **Hlubinné úložiště v Česku**, Správa úložišť radioaktivních odpadů, © 2024 SÚRAO, surao.cz, [online], dostupné z odkazu: <https://www.surao.cz/hlubinne-uloziste/lokality/doporucene-lokality-2/>

- **Jak přizvat občany ke spolupráci**, Agora Central Europe (společnost pro demokracii a kulturu), © 2006 Praha, [online] dokument dostupný z odkazu: [https://agorace.cz/wp-content/uploads/2019/05/Participace -
_Jak_prizvat_obcany_ke_spolupraci.pdf](https://agorace.cz/wp-content/uploads/2019/05/Participace_-_Jak_prizvat_obcany_ke_spolupraci.pdf)
- **Jak probíhá stavební řízení**, frankbold.org, © 2005—2024 by Frank Bold, [online] 2021, dostupné z odkazu: <https://frankbold.org/poradna/stavebni-a-uzemni-rizeni/stavebni-a-uzemni-rizeni/stavebni-rizeni/rada/jak-probiha-stavebni-rizeni>
- **Jak se zapojit do procesu EIA**, frankbold.org, © 2005—2024 by Frank Bold, [online] 2022, dostupné z odkazu: <https://frankbold.org/poradna/zivotni-prostredi/zamery-ovlivnujici-zivotni-prostredi/eia/rada/jak-se-zapojit-do-procesu-eia>
- **Jednací řád zastupitelstva města**, Město Libochovice – oficiální web, schváleno k r. 2016 [online], <https://www.libochovice.cz>, dokument dostupný z odkazu na stránce: <https://www.libochovice.cz/zastupitelstvo%2Dmesta/d-6050/p1=5662>
- **Místní referenda v České republice (od r. 2006)**, aktualizováno k 29.2.2024; Ministerstvo vnitra ČR, Praha [online], mvcr.cz, dokument dostupný z odkazu: <https://www.mvcr.cz/soubor/mistni-referenda-tabulka-hlaseni.aspx>
- **Místní referendum k hlubinnému úložišti**, Město Jaroměřice nad Rokytnou, jaromericenr.cz, [online] 2018, dostupné z odkazu: <https://www.jaromericenr.cz/mistni-referendum-k-hlubinnemu-ulozisti/ds-16405>
- **Účast veřejnosti – petice a shromáždování**; nezisková organizace Arnika, arnika.org; Praha [online], dostupné z odkazu: <https://arnika.org/ucast-verejnosti/nase-temata/obcanuv-pruvodce/petice-a-shromazdovani>
- **Základní údaje o termínech voleb a volební účasti**, Český statistický úřad (ČSÚ), [online] dokument k 20. 12. 2023 (Přehled o volbách konaných v řádných termínech), dokument dostupný z odkazu: https://www.czso.cz/documents/10180/191186761/tvvucr122023_prehled_o_volbach_konanych_v_radnych_terminech.xlsx/ee9e00cd-5faa-41cc-b3db-487800ee860e?version=1.0